

הוכן מתוכנת תורת אמת, מותר להפיץ בכפוף לתנאי רשיון - [CC BY-NC-SA 2.5](#) אסור
בשימוש מסחרי
וספרי ויקיטקסט תחת רשיון [GNU Free Doc. License](#)
בס"ד - כל הזכויות שמורות (c) ל הרב יעקב שולביץ שליט"א

חברותא - תמיד

בלי הערות

הרב יעקב שולביץ שליט"א

[פרק ראשון - בשלושה מקומות](#) • [פרק שני - ראוהו אחיו](#) • [פרק שלישי - אמר להם](#)
[הממונה](#) • [פרק רביעי - לא היו כופתין](#) • [פרק חמישי - אמר להם הממונה](#) • [פרק שישי - החלו](#)
[עולים](#) • [פרק שביעי - בזמן שכהן גדול](#)

פרק ראשון - בשלושה מקומות

כה: כו. כז. כח. כט. כ:

פרק שני - ראוהו אחיו

כט. כט. ל.

פרק שלישי - אמר להם הממונה

ל:

פרק רביעי - לא היו כופתין

לא. לא. לב. לב:

פרק חמישי - אמר להם הממונה

לג.

פרק שישי - החלו עולים

פרק שביעי - בזמן שכהן גדול

לג:

פרק ראשון - בשלושה מקומות

דף כה - ב

מסכת תמיד עוסקת בענין סדר הקרבת התמיד.

כהקדמה למעשה עבודת הכהנים בקרבן התמיד, מתבאר בה תחלה סדר שמירת המקדש בלילה על ידי הכהנים, וכמו כן מתבאר בה מקום לינתם של הכהנים בלילה.

מתניתין:

שמירת המקדש מצות עשה היא.

ואף על פי שאין במקום המקדש פחד מאויב, ולא מלסטים (1) מצוה לשומרו. שאין שמירתו אלא כבוד לו. שהרי אינו דומה פלטרין [ארמון] שיש עליו שומרין, לפלטרין שאין עליו שומרין (2)!

ושמירה זו מצותה כל הלילה (3)!

ואם ביטלו שמירה זו, עברו בלא תעשה, מלבד מה שביטלו מצות עשה.

שנאמר "ושמרתם את משמרת הקדש". ולשון "שמירה" - אזהרה הוא [כדאיתא בעירובין צו. - כל מקום שנאמר "השמר" או "פן" או "אל", אינו אלא לא תעשה]. הא למדת, ששמירת המקדש היא מצות עשה, וביטול שמירתו היא עבירת לא תעשה!

ומצות שמירתו היא, שיהיו הכהנים שומרים אותו מבפנים (4), והלויים שומרים אותו מבחוץ (5)! [רמב"ם, ריש פרק ח' מהלכות בית הבחירה].

א. בשלשה מקומות היו הכהנים שומרים בבית המקדש.

א. בבית אבטינס, ששם היתה לשכת מפטמי הקטורת.

ב. בבית הניצוץ, הקרוי כן, משום שהיה בנוי כמין אכסדרה הפתוחה מרוח אחת, והיו מנצצין בו ניצוצי חמה. [רא"ש].

ג. בבית המוקד, הקרוי כן, משום שהיו בו תמיד מדורות גדולות, בשביל שיתחממו בהן הכהנים שהיו מהלכין ברגל יחפה (6).

בבית אבטינס ובבית הניצוץ היו "עליות", שהיו בנויות [בחלקן] מעל לאויר העזרה (7). ושם היו שומרים הכהנים. והטעם שהיו שומרים שם כי לשמירת הכהנים צריך מקום גבוה, כדרך שומרי העיר (8). כדמייתי לקמן מקרא, שהכהנים שמרו למעלה, והלויים למטה, אצל השער.

והרובים, ילדים, שומרים שם! שלא היו שומרים שם אלא כהנים קטנים הפחותים מ"ג שנים (9). אבל גדולים הראויים לעבודה אינם רוצים לשמור, וגם אין מניחים אותם לשמור בשביל שלא יתבטלו מלעבוד.

ואילו **בית המוקד**, שגם עליו היו עומדים בשמירה, לא היה "עליה", אלא היה בנוי על גבי **כפה** של אבנים, בשביל שיהיה מקומו מוגבה (10). [שהרי השמירה צריכה להיות במקום גבוה, כאמור].

ובית המוקד - **בית גדול היה** בצפון העזרה, והיו מסביבו ארבע לשכות, שהיו פתוחות אליו. שתיים מהלשכות היו בנויות בסמוך למקדש, בתחום הר הבית, במקום שלא התקדש בקדושת המקדש, והיו בנויות בחול. ושתיים מהלשכות היו בנויות בקודש בעזרה.

[ויש אומרים שמקום בית המוקד עצמו התחלק, שהיה חציו בנוי בקודש וחציו בנוי בחול].

והיו הכהנים שומרים בלשכות הבנויות בקודש (11), והלויים בלשכות שבחול.

ב. והיה בית המוקד **מוקף ברובדין של אבן!** שאבני הגזית של השורה התחתונה של חומת בית המוקד, לצדה הפנימי, היו בולטות מן הכותל ולפנים כעין אצטבאות. ושורת האבנים שמעליה היתה צרה ממנה, וכן הלאה. [ראה ציור], והיו כעין מדרגות, זו על זו.

וזקני בית אב שזמן עבודתם למחר, היו עולין על רובדין אלו, **וישנים שם** על מדרגות החומה של בית המוקד, בחציו שהיה בנוי בחול, [ויש אומרים שהיו ישנים בשתי הלשכות של בית המוקד שהיו בנויות בחול, שגם בהן היו רובדים].

ומפתחות העזרה היו בידם! כלומר, ברשותם. שטבלה של שיש היתה בבית המוקד, ותחתיה היו מונחים כל המפתחות. ואותם זקנים היו ממונים עליהם.

אבל **פרחי כהונה** [בחורים שכבר הגיעו לכלל עבודה] של אותו בית אב (12), לא היו ישנים על הרובדים שבתוך החומה של בית המוקד, אלא היו מניחים **איש כסתו בארץ**, ושוכבים על קרקע בית המוקד (13) בשטח שהיה בנוי בחול או בשתי הלשכות שהיו בנויות בחול.

ולא היו ישנים הכהנים בבגדי קדש, אלא היו פושטין את בגדי הכהונה קודם השינה, **ומקפלין ומניחין אותן תחת ראשיהם, ומתכסין בכסות** בגדי חול של עצמן.

דף כו - א

ג. ואם **אירע קרי לאחד מהן** ונטמא, הרי הוא **יוצא** ויורד, **והולך לו** במסיבה [עמוד של בנין, שבתוכו מדרגות מסובבות] **ההולכת תחת הבירה** [המקדש]. (1) לפי שאסור לבעל קרי לשהות במחנה לוויה [הר הבית]. ועשו מחילה זו, בשביל שירד בה וילך לבית הטבילה ולא ילך דרך הר הבית. ומותר לו לשהות בה לפי שמקום המחילות שמתחת להר הבית לא נתקדש (2).

ונרות היו דולקין מכאן ומכאן לאורך המחילה, כדי להאיר לו, **עד שהוא מגיע לבית הטבילה**.

ומדורה היתה שם, בשביל להתחמם בה לאחר שטבל.

ובית הכסא של כבוד היה שם, אצל בית הטבילה (3). ונקרא "של כבוד", משום שהיתה לו דלת.

וזה היה כבודו - שאם **מצאו אדם נעול, בידוע** היה **שיש שם אדם**, וחוזר לאחוריו. ואם **מצאו פתוח** - **בידוע שאין שם אדם**, והיה יכול להכנס שם ולעשות צרכיו.

ירד הכהן שנטמא בקרי, וטבל בבית הטבילה. ועלה ונסתפג, ונתחמם כנגד המדורה שבבית המוקד.

ולאחר שנטהר, **בא** וחזר לבית המוקד, **וישב לו אצל אחיו הכהנים, עד** שהיו **השערים** של העזרה **נפתחים** (4).

וכשנפתחו, הרי הוא **יוצא והולך לו** לביתו. לפי שטבול יום הוא עד הערב, ואסור בעבודה.

ד. משעלה עמוד השחר, היו תורמים את תרומת הדשן מעל גבי המזבח. והיא העבודה הראשונה בכל יום. והיו מטילים גורל בין כהני בית אב של אותו יום, מי מהם יזכה בה.

וכל **מי** שהיה מכהני אותו בית אב **שהוא רוצה** להשתתף בגורל כדי לזכות **לתרום** את הדשן - היה **משכים וטובל, עד שלא יבא הממונה** על הגורל! שאם יעלה בגורל, יהיה מוכן לעבודה זו. שהרי אין אדם נכנס לעזרה עד שיטבול, ואפילו אם הוא טהור.

וכי באיזה שעה הממונה בא?

לא כל העתים שוות.

פעמים שהוא בא מ"קרות הגבר", שהוא בשליש של החצי השני של הלילה. ופעמים שאינו בא בשעה ההיא. אלא, **או סמוך לו לזמן זה מלפניו, או סמוך לו מאחריו**, ואין לכך שעה קבועה. אבל באמצע הלילה אינו בא כלל (5).

והיה **הממונה בא, ודפק עליהן** על שערי הר הבית, **והן** [השומרים] **פתחו לו**. ואחר כך דפק על שערי בית המוקד, ופתחו לו.

אמר להן הממונה לכהנים: מי שטבל - יבא ויפיס, ישתתף בגורל!

הפיסו (6) בחציו המקודש (7) של בית המוקד (8). **וזכה מי שזכה** בתרומת הדשן.

גמרא:

שנינו במתניתין: בשלשה מקומות הכהנים שומרים בבית המקדש.

והוינן בה: **מנא הני מילי** שהכהנים שומרים בשלשה מקומות (9)?

אמר אביי: אמר קרא, "והחונים לפני המשכן קדמה לפני אהל מועד מזרחה משה ואהרן ובניו, שומרים משמרת המקדש למשמרת בני ישראל, והזר הקרב יומת". ואהרן ושני בניו, הרי שלשה. מכאן דשלש שמירות בעינן (10).

ופרכינן: **אמרי, אין הכי נמי, דשימור בעלמא אשכחן** בהאי קרא **דבעי. מיהו אנן הכי קמביעיא לן:** שהרי **מתניתין קתני "בשלשה מקומות הכהנים שומרים בבית המקדש"**, דמשמע שהכהנים שומרים לחוד, מלבד מה שהלויים שומרים לחוד בעשרים ואחד מקומות אחרים. [כדתנן במדות].

ואילו בקרא דשמירה כהנים ולויים בהדי הדדי כתיב, וכדכתיב "משה ואהרן ובניו". ומשה לוי היה.

ומשנינן: **אמרי, הכי קאמר קרא:**

"והחונים לפי המשכן קדמה לפני אהל מועד מזרחה - משה!" **והדר כתיב** בסיפא דקרא **"אהרן ובניו שומרים משמרת המקדש למשמרת בני ישראל".** **שאהרן שמר בחד מקום, ובניו בשני מקומות** נוספים. הרי שלשה מקומות בכהנים לבדם.

ומפרשינן: **וממאי** דהפסוק חצוי לשני חלקים, ורישיה וסיפיה לאו מאותו ענין מיירי? - **מדכתיב** בראש הפסוק **"והחונים"**, **וכתיב** בתריה **"שומרים"**. ומשמע, לויים **"חונים"** במקום אחד **לחוד**, וכהנים **"שומרים"** **לחוד** במקום אחר.

ושוב מקשינן: **ואימא, כולהו** [אהרן ושני בניו] **בחד מקום לחודיה** היו שומרים יחד. ואכתי מנלן שלשה מקומות?

ומשנינן: **לא סלקא דעתך** לומר כן. דהא **כ"משה"** דכתיב בהאי קרא משוינן להו. **מה משה בחד מקום לחודיה**, בפני עצמו ולא יחד עמהם, **אף אהרון ובניו, כל חד וחד מינייהו** היה שומר **בחד מקום לחודיה**, בפני עצמו.

רב אשי אמר: מסיפיה דקרא שמעינן, דבשלשה מקומות שמרו. דשלשה זמני שמירה כתיב ביה. א. **"שומרים"**, ב. **"משמרת הקדש"**, ג. **"למשמרת בני ישראל"** (11). ואי רק בחד מקום שמרו, אם כן לא הוי אלא שמירה אחת.

שנינו במתניתין: **בבית אבטינס ובבית הניצוץ** היו עליות!

איבעיא להו: האם **עליות ממש הו**, ככל העליות שבנויות מעל הבתים, והבית שתחתיהן עשוי לשמוש.

או דלמא, לא היה בית בנוי תחתיהן אלא היו בנויות על גבי עמודים או על מקום גבוה בעזרה. והא דקרי להו עליות, היינו משום **דהו מגבה גביהי** מקרקע העזרה, **כעליות**, לפי ששמירת הכהנים צריכה שתהיה במקום גבוה.

ופשטינן: **תא שמע, דתנן**: אחד השערים **שבצד צפון** של העזרה, היה **שער הניצוץ**. **וכמין אכסדרה** פתוחה **היה**. **ועליה בנויה על גבה** של האכסדרה הזו. ובה היו הכהנים שומרים. לפי שכל ג' המקומות **שהכהנים שומרים** בהם, צריכים להיות **מלמעלה**. אבל כל עשרים ואחד מקומות של שמירת **הלויים** לא היו במקום גבוה, אלא **מלמטה** בגובה הקרקע (1).

ומקצתו של בית הניצוץ היה בנוי בעזרה, אלא **שפתח היה לו לחול!** למקום בהר הבית שלא היה קדוש בקדושת עזרה.

הרי קתני להדיא דעליה ממש היתה.

והוינן בה: **מנא הני מילי** שהכהנים שומרים מלמעלה והלויים מלמטה (2)? ומשנינן: **דתנו רבנן**: נאמר לאהרן הכהן: "וגם את אחיך מטה לוי שבט אביך הקרב אתך, **וילוו עליך וישרתוך**, ואתה ובניך אתך לפני אהל העדות" - **בעבודתך שלך הכתוב מדבר!** שישתתפו הלויים בעבודת הכהנים, ויהיו נטפלים להם.

ומנין **אתה אומר "בעבודתך הכתוב מדבר"**, או שמא **אינו** מדבר הכתוב **אלא בעבודתם** של הלויים? וכגון בשירה ובמשא. והכי פירושא דקרא: שאתה תעשה את עיקר העבודה במזבח, והם יתחברו אליך "וישרתוך" בעבודה שלהם, שהיא משא כלי המשכן.

אי אפשר לומר כן.

שהרי **כשהוא אומר** לאחר מכן, "**ונלוו עליך ושמרו** את משמרת אהל מועד לכל עבודת האהל" [בגמרא גרסינן: **לכל כליו ולכל עבודתו** ולא נמצא כן בקרא], **הרי כבר פסוק זה בעבודתם אמור**.

הא מה אני מקיים קרא ד"**וילוו עליך וישרתוך**"?

אלא ודאי, **בעבודתך הכתוב מדבר** (3)! ואין לך עבודת כהנים שהלויים משתתפים בה, אלא שמירה. ומדכתיב לשון "ילוו", משמע דטפלין הם הלויים לכהנים בעבודה זו, ואין שומרים בגובה כמותם.

הא כיצד?

הכהנים שומרים מלמעלה והלויים שומרים מלמטה (4).

שנינו במתניתין: **בית המוקד כיפה. ובית גדול היה.** והוא המקום השלישי של שמירת הכהנים.

ומקשינן: **וכי חד שימור הוא דהוה ליה לבית המוקד?**

ורמינהי: תנן: **שני שערים היו בבית המוקד.** שער אחד היה פתוח החוצה לחיל [חלק הר הבית הסמוך לעזרה, שהיתה לו קדושה בפני עצמה], ושער אחד שמצדו הפנימי, היה פתוח לעזרה.

ואמר רבי יהודה: בשער זה שנכנסים דרכו לעזרה, פשפש [פתח] קטן היה לו. שבו היו נכנסים מדי לילה לבלוש את העזרה! וכדאיתא לקמן, שקודם תרומת הדשן היו בודקים את העזרה, לראות אם הכל כתיקונו. ולפי שלא רצו לפתוח את דלתות העזרה קודם זמן התמיד, נכנסו דרך הפשפש.

וקשיא, הא בכל שער ושער של העזרה העשוי לכניסה ויציאה, בעינן שמירה. ומדהוה התם שני שערים, ליבעי שתי שמירות?!

אמר אביי: כיון דשני שערי בית המוקד, גבי הדדי הוו קיימי, אחד כנגד חברו, וגם סמוכים היו זה לזה [רא"ש], לכך סגי להו בחד שומר. שהרי אותו שומר דוי [רואה] להכא, ודוי נמי להכא, ורואה את שניהם כאחד.

שנינו במתניתין: **מוקף רובדין של אבן!**

והוינן בה: **"רובדין" - מאי ניהו?**

ומשנינן: **גזרתא דאצטבתא** [אבנים גזורות] הן. והיו בולטות מן הכותל. **דסלקי בהו** [שהיו עולין בהן] לשורת האבנים שמעליהן, שאף הן היו עשויות כאצטבתא, ומשמשות כמקום שכיבה.

וקא סלקא אדעתין, דלאחר שבנו את הכותל, היו מסתתים את האבנים כן.

ומקשינן: **ומי הוּו מיפלגי אבנים** בעזרה? והכתיב "והבית בהבנותו, **אבן שלמה** מסע נבנה". שבנו כל אבן בשלמותה, שכמו שהביאוו מההר, כך בנאוה. ולא הוסיפו לתקנה במקום הבניה.

אמר אביי: דמתקני לאבנים אלו קודם שהביאום לעזרה (5). **ומייתי מעיקרא**, קודם הבנין, שני סוגי אבנים. **אבני זותרתא** לשורה העליונה, **ואבני רברבתא** לשורה התחתונה. **כדכתיב "אבני עשר אמות ואבני שמונה אמות"**. ואותן שתי אמות שבין השורה התחתונה לשורה שמעליה, שימשו כאיצטבה.

שנינו במתניתין: **זקני בית אב ישינים שם**, על הרובדין!

והוינן בה: **ואמאי ישנו שם? ונעיילו מיטות** לבית המוקד וישנו עליהם.

ומשנינן: **לאו אורח ארעא לעיולי מטות לבית המקדש**.

שנינו במתניתין: **פרחי כהונה** היו ישנים **איש על כסותו בארץ!**

והוינן בה: **אמאי התם**, ברישא דמתניתין, **קרי להו** לכהנים הצעירים השומרים שם "רובים", ואילו **הכא**, **קרי להו** **"פרחי כהונה"**?

דף כז - א

ומשנינן: **אמרי**, **אין** הכי נמי, דלאו היינו הך הם.

התם, בשומרי בית אבטינס ובית הניצוץ, דעדיין **לא מטו למעבד עבודה** במקדש - שלא שמרו שם אלא קטנים הפחותים מיי"ג שנה - **קרי להו "רובים"**. ד"נער", מתרגמינן "רביא".

אבל **הכא**, בכהנים שהיו ישנים בבית המוקד, דכבר גדולים הם, **ומטי להו למעבד עבודה** [שהרי לשם כך ישנו בבית המוקד, בשביל שיהיו מזומנים למחר לעבודה], **קרי להו "פרחי כהונה"** (1).

תנן התם: בשלשה מקומות הכהנים שומרים בבית המקדש - בבית אבטינס ובבית הניצוץ ובבית המוקד.

והלויים שומרים בכ"א מקומות.

בחמשה מקומות - על חמשת שערי הר הבית.

בארבעה מקומות - על ד' פנותיו של הר הבית.

ותשע שמירות אלו היו **מבפנים** הר הבית.

ובחמשה, על חמשת שערי העזרה.

ובארבעה, על ארבע פנותיו.

ותשע שמירות אלו היו **מבחוץ** לעזרה.

ושאר שלשת המקומות היו :

אחד בלשכת הקרבן [היא לשכת הטלאים, או שהיתה לשכה מיוחדת לבקר בה את הקרבנות ממומין. רא"ש].

ואחד בלשכת הפרוכת [שהיו אורגין שם את הפרוכת].

ואחד בלשכה שאחורי בית הכפורת [קדש הקדשים].

והוינן בה : **מנא הני מילי** דכ"א מקומות הוו?

אמר רב יהודה מסורא, ואמרי לה, במתניתא תנא : נפקא לה ממנין הלויים ששמרו במשכן בימי דוד. **דכתיב** התם, **"למזרח, הלויים ששה. לצפונה, ליום (2) ארבעה. לנגבה, ליום ארבעה. ולאסופים שנים שנים. לפרבר למערב - ארבעה למסלה, שנים לפרבר"**. [ולהלן יתבאר לשון הכתוב]. ומדהו כ"א לויים, שמע מינה דכ"א מקומות שמרו. שאם במקום אחד, לא צריך כולי האי. ואם בשביל שתהיה השמירה בצוותא, הוי סגי בשני שומרים.

ומקשינן : **אמרי**, והא **הני** הלויים השומרים המנויים בקרא - **כ"ד הוו! ?** (3) ששה במזרח, וארבעה בצפון, וארבעה בדרום, וארבעה במקום הקרוי בית האסופים [כדכתיב "שנים שנים"], וששה במערב, כדכתיב "לפרבר למערב - ארבעה למסלה, שנים לפרבר". כלומר, ששה שמרו כלפי הפרבר שמבחוץ, למערב. ארבעה במסלה [בסוף הבית למערב], ושניים בפרבר [בצד מערב, מבחוץ]. רא"ש.

אמר אביי: הרי קאמר קרא : **"לאסופים שנים"**. ולא ארבעה כדקאמרת. והא דכתיב "שנים שנים", אינו אלא כפל לשון. שכן הדרך, לכפול את הלשון בסוף הפסוק (4).

ושוב מקשינן : **ואכתי עשרין ותרי הוו**, ואמאי תנן "כ"א מקומות"?

ומשנין: **היאך שמירה דפרבר - חד מקום בלבד הוי**. והא דכתיב ביה "שנים לפרבר", היינו משום דלוי **אחרינא** נוסף שם, וכדי להיות **בצוותא הוא דיתיב גביה** דשומר שהיה שם, **משום דהפרבר קאי באבראי**, שאינו סמוך לשאר המקומות ששמרו בהם, ולכן לא ישב שם לוי אחד שומר לבדו.

אבל בכל יתר המקומות שמר לוי אחד בלבד, ולא הוצרכו לצוותא. משום שכמה שמירות היו בכל צד, והיו סמוכים זה לזה.

ומבארין: **מאי "לפרבר"?**

אמר רבה בר רב שילא: כמאן דאמר בנוטריקון, "כלפי בר". כלומר מבחוץ.

ואיבעית אימא: לעולם עשרים וארבע מקומות הוו התם, **כדכתיב** בהאי קרא. ו"שנים שנים" דכתיב באסופים, לעולם ארבעה הוי. וכן ב"פרבר" שני מקומות היו, ולא כדשנין לעיל. אלא **דבתלתא** מקומות **מינייהו**, הויא שמירה **דכהנים** (5). ורק **בעשרין וחד** מקומות, הויא שמירה **דלויים** (6). [אבל ביותר משלשה, ליכא לאוקמא בכהנים. שהרי לא מצינו בהם יותר משלש שמירות. כדדרשין לעיל, "שומרי", "משמרת", "למשמרת"].

ושוב מקשינן: איך אמרת דשמירת הכהנים הויא מכלל עשרים וארבע השמירות? **והא הכא בקרא, "לויים" הוא דכתיב!?**

ומשנין: אף כהנים הם בכלל לויים, **כדרבי יהושע בן לוי**.

דאמר רבי יהושע בן לוי: בכ"ד מקומות נקראו הכהנים "לויים". וזה אחד מהן - **"והכהנים הלויים בני צדוק"**! ואף קרא דמייתי לעיל, אחד מאותם מקומות הוא.

שנינו לעיל: והלויים בכ"א מקומות. **חמשה, על חמשה שערי הר הבית. וארבעה, על ארבע פנותיו - מתוכו. חמשה, על חמשה שערי העזרה. וארבעה, על ארבע פנותיו - מבחוץ.**

והוינן בה: **מאי שנא הר הבית דעבדינן** לשמירתו **מתוכו** ולפנים, בין בשעריו ובין בפנותיו, **ומאי שנא עזרה דעבדינן** לשמירתה **מבחוץ** לה, בין בשעריה ובין בפנותיה?

אמרי: הר הבית, דאי תמה [עייף] השומר מלעמוד **ובעי למיתב, מצי יתיב,** שהרי הותרה בו ישיבה - **עבדינן** לשמירה **מתוכו**. אבל **עזרה דאי תמה** השומר **ובעי**

למיתב, לא מצוי יתיב, דהא אמר מר: אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד. הילכך עבדינן לשמירה מבחוץ.

אמר מר: ה' - על ה' שערי העזרה.

ורמינהי: תנן: ז' שערים היו בעזרה. ג' בצפון וג' בדרום. ואחד במערב! ואמאי לא שמרו בכל ז' השערים, אלא בחמשה מהם בלבד (7)?

אמר אביי: תרי שערים מינייהו - לא צריכי שימור! והם שער הניצוץ ובית המוקד. שהרי שמרו שם הכהנים מלמעלה, ולא הוצרכו לשמירת הלויים (8).

רבא אמר: פלוגתא דתנאי היא במנין שערי העזרה.

דתניא: אין פוחתין במקדש מי"ג גזברין [שוערין], ומז' אמרכלין שהיו ממונין על הכל, ואף על הגזברין.

רבי נתן אומר: למה אין פוחתין מי"ג גזברין? - משום שהם כנגד י"ג שערים שהיו במקדש!

דל חמשה שערים דהר הבית, ופשו להו תמניא שערים דעזרה.

אלמא, איכא תנא דאמר תמניא הוו. ופליג אתנא דמתניתין דמדות דקאמר "שבעה שערים היו לעזרה". והכי נמי, איכא תנא דאמר דחמשה שערים בלבד הוו לעזרה.

והיינו תנא דמתניתין, דאמר: "הלויים שומרים בכ"א מקומות". ושלוש שיטות תנאים איכא בזה.

שנינו במתניתין: לא היו ישנים בבגדי קדש. אלא היו פושטין ומקפלין ומניחין אותן תחת ראשיהם!

ודייקנן: שינה הוא דלא הותרה בבגדי כהונה. שמא יפיח בהן וגנאי הוא לבגדי קודש. אבל בהילוך הותרו. ומהלכין הכהנים בהם, אף שלא בשעת עבודה.

שמעת מינה: בגדי כהונה, ניתנו ליהנות בהן! ואין עוברים הכהנים בהנאת לבישתם שלא בשעת עבודה משום מעילה. משום דלב בית דין מתנה עליהם בשעה שהקדישום, שיקדשו על מנת שיהנו כהנים בלבישתן (9).

ודחינן: אמרי, לאו ראייה היא מהכא. דלעולם, הוא הדין דאפילו בלבישתן בבגדי כהונה שלא בשעת עבודה, נמי לא הותר. והא דקתני "לא היו ישנים בהן", לאו דוקא

בלבישה בשעת שינה נאסרו, אלא אף כשהם נייעורים. **ומשום דבעי למיתנא סיפא** "אלא היו פושטין ומקפלין ומניחין אותן תחת ראשיהן", לאשמועינן דלא חיישינן שיפוחו בהן מאחר ופשטום [רש"י יומא ס.ט.], **קתני נמי רישא "לא היו ישנים"**.

ושבו מוכחינן: והא אף מדינא דסיפא מוכח דניתנו ליהנות לכהנים. דהא **קתני מיהת, "ומניחין אותן תחת ראשיהן"**. ואף זו הנאה היא. שהרי משתמשים עמם ככסת. **שמע מינה: בגדי כהונה ניתנו ליהנות בהם!**

אמר רב פפא: אף זו אינה ראייה. דלאו תחת ראשיהם ממש הניחום, אלא **אימא "נגד** [ליד] **ראשיהן"** (10)!

אמר רב משרשיא: שמע מינה מתירוצא דרב פפא, **דתפילין מן הצד שריין!** שבשעה שהולך לישון וחולץ את תפיליו, מותר לו להניחם תחת מראשותיו בין הכר והכסת, שלא מתחת ראשו ממש, אלא לצד הראש. **ולא חיישינן דילמא מיגנדר** [מתהפך] בשנתו, **ונפיל עליהו, ויהיו תחת ראשו, ויבואו לידי בזיון** (11).

וקל וחומר הוא. מה בגדי כהונה, ששכיבה עליהם אסורה מדאורייתא משום מעילה, ואפילו הכי מותר להניחם כנגד הראש, ולא חיישינן דלמא מיגנדר ונפיל עליהו, ואתי לידי איסור דאורייתא - תפילין, שאף אם מיגנדר ונפיל עליהו אינו אסור אלא מדרבנן, משום בזיון תפילין, כל שכן דלא גזרינן בהו לאסור הנחתן מהצד.

ומוכחינן כדברי רב פפא: **הכי נמי מסתברא, ד"תחת ראשיהן" דקתני, היינו כנגד ראשיהן, ולא תחתם ממש. דאי אמרת תחת ראשיהן ממש, וכדאמרת "בגדי כהונה ניתנו ליהנות בהן", אכתי קשיא. דנהי דניתנו ליהנות בהן, וליכא בזה משום מעילה, מיהו תיפוק ליה דאסור לשכב עליהן משום איסורא דכלאים, דאיכא בבגדי כהונה** (12).

ולא הותר איסור זה אלא לעבודה (13). ובהכרח דנגד ראשיהן הניחום ולא תחתיהם.

דף כז - ב

אמנם, לא מצינו כלאיים בכל בגדי כהן הדיוט, אלא באבנט. דאבנטו של כהן גדול ודאי היה בו כלאים, לפי שהיה עשוי מתכלת וארגמן ותולעת שני [שהם מיני צמר] ושש [פשתן]. ואם היה אבנטו של כהן הדיוט כאותו אבנט של כהן גדול, אף בו היו כלאים. ופליגי בה תנאי.

וקאמר: **הניחא למאן דאמר "אבנטו של כהן הדיוט לא זהו אבנטו של כהן גדול"**, אלא משש בלבד היה עשוי, שפיר איכא למימר דתחת ראשיהם הניחוהו. דהא לית ביה כלאים.

אלא למאן דאמר "אבנטו של כהן הדיוט זהו אבנטו של כהן גדול" - מאי **איכא למימר?** (1) והא אית ביה כלאים, ואסור בשכיבה. אלא בהכרח ד"נגד ראשיהן" קתני.

וכי תימא לדחות, דכלאים אסורים **בלבישה**, כדכתיב "לא תלבש שעטנז", וכן **בעליה** [בהעלאה על גופו] **הוא דאסור** כלאים, כדכתיב "ובגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך". אבל **מימך תותיה** [לקפלם תחתיו] ולשכב עליהם, **שפיר דמי**, ומותר. הא ליכא למימר הכי.

דהתניא: כתיב "ובגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך". דוקא בדרך העלאה אסור. אבל **אתה מציעו** לבגד כלאים **תחתיך** ושוכב עליו! דאין כלאים אסורים בשכיבה מן התורה. **אבל אמרו חכמים: אסור לעשות כן** גזירה **שמא תיכרך נימא אחת** מן בגד הכלאים **על בשרו**. וכיון שעולה הנימא על גופו, הוי דרך העלאה, ועובר על הלאו מדאורייתא (2).

וכיון דעל כל פנים אסור מדרבנן, שוב מוכרח דהניחוס הכהנים נגד ראשיהם, ולא תחתיהם ממש.

וכי תימא לדחות, דהיה **מפסיק מידי ביני וביני** [בין ראשם של כהנים לאבנט], דבכהאי גוונא ליכא למיחש שתיכרך נימא מהאבנט על בשרם. הא ליכא למימר הכי.

דהאמר **רבי ששת**, אמר **רבי יהושע בן לוי**, אמר **רבי יוסי בן שאול**, משום **קהלא קדישא שבירושלים: אפילו עשר מצעות זו על גב זו, וכלאים תחתיהן**, וכל עשר המצעות מפסיקות בין השוכב לכלאים שמלמטה - **אסור לישן עליהן!** ואף בזה גזרו חכמים, אטו שכיבה על כלאים גופם.

אלא שמע מינה דלא תחת ראשיהן הניחוס, אלא **כנגד ראשיהן**.

ומסקינן: **שמע מינה!**

ואיבעית אימא: לעולם, לא שמעית מינה. אלא תחת ראשיהן הניחוס. ואיירי מתניתין **באותן** בגדי כהונה **שאין בהם כלאים!** בכתונת מגבעת ומכנסיים, שהיו משש בלבד.

רב אשי אמר : אפילו באבנט איכא למימר, דתחת הראש הניחוהו. שהרי כל טעם האיסור בשכיבה על כלאים, הוא משום דחיישינן שמא תעלה נימא מהם על בשרו, כדאמרן. ואף העלאה עצמה אינה אסורה, אלא אם כן יש בה הנאה. דהא כתיב "לא תלבש" וכתוב "לא יעלה". ומקשינן להו אהדדי, דבעינן העלאה דומיא דלבישה. מה לבישה יש בה הנאה, אף העלאה דאית בה הנאה. אלא דבעלמא חיישינן שמא תכרך נימא על בשרו ויתחמם על ידה, ונמצא נהנה מהעלאת הכלאים. אבל **בגדי כהונה קשין הן**, ואינו מתחמם על ידן (3). הלכך לא גזרו בהם על השכיבה, דהא ליכא למיחש למידי.

וכדאמר **רב הונא בריה דרב יהושע: הא נמטא גמזא** [לבד מכווץ וקשה] דבא ממקום ששמו **נרש - שריא** בשכיבה, וליכא למיגזר ביה משום העלאה. דהא אינו מתחמם ונהנה בהעלאתו.

תא שמע: בגדי כהונה - הכהן היוצא בהן למדינה (4) **אסור** בלבישתן, לפי שנוהג בהם מנהג חול (5).

ובמקדש (6) - **בין בשעת עבודה ובין שלא בשעת עבודה - מותר** ללבושן (7). **מפני שבגדי כהונה ניתנו ליהנות בהן!** שלב בית דין מתנה עליהם, ועל מנת כן הקדישום מתחילה.

שמע מינה, דבמקדש מותרים בלבישה, ואין בהם מעילה, אף שלא בשעת עבודה.

ומקשינן: וכי במדינה לא הותר ללבושן?

והתניא: בעשרים וחמשה בטבת, יום הר גריזים הוא. ונקבע ליום טוב, לענין **דלא למספד** בו, משום הנס שנעשה בו.

[כדאיתא ביומא בפרק בא לו כהן גדול.

שהוא **יום שבקשו כותים** להחריב את **בית אלקינו**, **מאלכסנדרוס מוקדון**. ונתן להם רשות. באו והודיעו את שמעון הצדיק. מה עשה? לבש בגדי כהונה ונתעטף בבגדי כהונה. ומיקירי ישראל נלוו עמו. ואבוקות של אור היו בידיהן. וכל הלילה הללו [שמעון הצדיק ויקירי ירושלים] **הולכין מצד זה, והללו** [אלכסנדר מוקדון ופמלייתו] **הולכים מצד זה**. עד שעלה עמוד השחר. כיון **שעלה עמוד השחר** ראה אותם אלכסנדר מרחוק.

אמר להם אלכסנדר לאנשיו: מי הללו?

אמרו לו: אלו היהודים שמרדו בך!

כיון שהגיעו לאנטיפטרס, זרחה חמה. ופגעו שם זה בזה. כיון שראהו לשמעון הצדיק, ירד אלכסנדר ממרכבתו, והשתחוה לפניו.

אמרו לו אנשיו: מלך גדול כמותך ישתחוה ליהודי זה?

אמר להם: דמות דיוקנו של זה, הולכת ומנצחת לפני את אויבי בבית מלחמתי! ולכן, ראוי לי להשתחוות לו.

אמר להם אלכסנדר לשמעון הצדיק ומלויו: למה באתם להיראות לפני?

אמרו לו: וכי אפשר שבית שמתפללים בו עליך ועל מלכותך שלא תחרב, יתעוץ עובדי כוכבים להחריבו?

אמר להם: מי הם הללו הרוצים להחריבו?

אמרו לו: כותיים הללו שעומדים לפניך הם אלו הרוצים להחריבו! אמר להם: הרי הם מסורין בידיכם לעשות עמהם מה שתרצו!

מיד נקבום בעקביהם ותלאום בזנבי סוסיהם. והיו מגררין אותן על הקוצים ועל הברקנים, עד שהגיעו להר גריזים, ששם היה בית מקדשם של כותיים.

כיון שהגיעו להר גריזים, חרשוהו וזרעוהו כרשינין. וכדרך שבקשו הכותים לעשות לבית אלוקינו, כן עשו למקום עבודה זרה שלהם.

ואותו היום עשוהו יום טוב, משום אותו הנס].

קתני מיהת, דלבש שמעון הצדיק בגדי כהונה, ויצא עמם למדינה. ובברייתא קתני דאסור ללובשם במדינה.

ומשינין: איבעית אימא, לא בגדי כהונה ממש היו. אלא לבש בגדים הראויין לבגדי כהונה, ועשוין כמותן.

ואיבעית אימא: בגדי כהונה היו. אלא שכשבא לעשות דבר לשמו הקדוש ברוך הוא, מותר להפר בו תורה. כדכתיב "עת לעשות לה' - הפרו תורתך!"

שנינו במתניתין: אירע קרי לאחד מהן, יוצא והולך לו במסיבה.

מסייע ליה הך מתניתין, לרבי יוחנן.

דאמר רבי יוחנן: **מחילות** ההולכות תחת המקדש [ואינן פתוחות לעזרה אלא להר הבית, פסחים פ"ו.] **לא נתקדשו!** לא בקדושת עזרה ולא בקדושת הר הבית.

ומזה שתיקנו לבעל קרי אותה מחילה, שיצא דרכה לבית הטבילה, ולא יצא דרך הר הבית, שמעינן, דמחילות לא נתקדשו בקדושת הר הבית.

ועוד אמר רבי יוחנן: **בעל קרי משתלח חוץ לשני מחנות!** שאסור לו לשהות, לא בעזרה שהיא מחנה שכינה, ולא בהר הבית כולו שהוא מחנה לוי (8).

שנינו במתניתין: **והנרות דולקין מכאן ומכאן**, ובית הכסא של כבוד. וזה היה כבודו - מצאו נעול, בידוע שיש שם אדם.

רב ספרא הוה יתיב בבית הכסא. ולא היה לבית הכסא שלהם פתח. אלא היה מנהגם, שאם רצה אדם ליכנס לשם היה נוחר [משמיע קול שיעול] ואם היה אדם אחר בפנים, היה נוחר לו בחזרה. וכך היה יודע אם יש אדם בפנים או לא. ודרך צניעות היא. **אתא רבי אבא ונחר ליה.**

אמר ליה רב ספרא: ליעול מר!

אמר ליה רבי אבא: עד כאן לא סליקת [עדיין לא עלית] לשעיר (9), וכבר גמרת מילי דבני שעיר, ונוהג אתה בחוסר צניעות כמותם (10)? [דאילו הפרסיים שישבו בינותם, צנועים הם בבית הכסא].

וכי **לאו הכי תנן: מצאו נעול בידוע שיש אדם!! למימרא** [להודיע], **דלא מיבעי ליה למיזל** להתם כל זמן שנמצא בפנים אדם אחר. והיה לך לנחור כנגדי ולא לומר לי להכנס.

ורב ספרא דאמר "ליעול מר", סבר: **דלמא רבי אבא מסוכן הוא**, אם לא יפנה מיד.

כדתניא: רבי שמעון בן גמליאל אומר: כשאדם צריך להתפנות ומשהה את נקביו ומחזירם בבטנו, אותו **עמוד החוזר מביא את האדם לידי הדרוקן** [חולי הגורם שכרסו צבה]! **וסילון** של מי רגלים **החוזר** לגוף מחמת שמשהה את עצמו מלהטילו, **מביא את האדם לידי ירקון!**

אמר ליה רב לחייא בריה, וכן אמר ליה רב הונא לרבה בריה: כשחשיך [בתחלת הלילה], **תקין נפשך** והרגל עצמך לעשות צרכיך. וכן כשקדים [בתחלת היום], **תקין נפשך** לעשות צרכיך. **כי היכי דלא תרחק** ללכת לבית כסא שבשדות. שפעמים על ידי שתתרחק, תשהה נקביך, ותבוא לידי סכנה. אבל בשני פרקים אלו שאין בני אדם מצויין, תוכל ליפנות סמוך לבית.

ועוד אמר לו : **תוב וגלי!** קודם שב, ואחר כך תגלה עצמך ותעשה צרכך. ואל תגלה עצמך כשאתה מעומד. וכשגמרת, קודם **כסי** עצמך ואחר כך **קום!** ואל תעמוד כשאתה עדיין מגולה. ומשום צניעות הוא, שלא יראוהו מגולה.

ועוד אמר לו : כשאתה שותה מן הכוס, קודם **שטוף** אותה, ואחר כך **שתי!** וכשגמרת לשתות, **שטוף** אותה שוב, ואחר כך **אחית** [הניחנה] לכוס במקומה! ואף דצריך לשטוף את הכוס לאחר השתיה, מכל מקום אל תסמוך על כך בבואך לשתות ממנה שכבר שטפה זה ששתה ממנה קודם, כי דלמא איקרי ולא שטפה. ונמצא אתה בולע את רוקו.

והני מילי ביין. שאין לשפוך ממנו, משום בזיון אוכלין. אבל **כשאתה שותה מים**, ואחר כך רוצה אתה לתת את הכוס לאחרים שישתו ממנה, אינך צריך לשוטפה. אלא **שפוך מהן** מעט להעביר את הרוק שעל שפת הכוס, **ואחר כך תן לתלמידך** שישתה מהם. כי במים ליכא משום ביזוי אוכלין בשפיכתן, והכי עדיף טפי משטיפה.

[ולאו דוקא תלמידו, אלא רבותא נקט. דסלקא דעתך, כיון דתלמידו הוא לא אנינא דעתיה להמאס עליו, קא משמע לן].

כדתניא: לא ישתה אדם מים ויתן את השיריים לתלמידו, אלא אם כן שפך מהן! ומעשה באדם אחד ששתה מים ולא שפך מהן, ונתן לתלמידו. ואותו תלמיד איסטניס היה. ולא רצה לשתות, ומת בצמא.

באותה שעה אמרו: לא ישתה אדם מים ויתן לתלמידו, אלא אם כן שפך מהן!

אמר רב אשי: הלכך, האי תלמידא דשפיך מהכוס קמי רביה, עושה כהוגן, **ולית בה משום אפקירותא** [חוצפה]. שהרי אינו יכול לשתות בלא כן, ואתי לידי סכנה.

ועוד אמרו רב ורב הונא לבניהם : **כל מילי** שאתה אוכל, ובא רוק בפידך, **לא תיפלוט** אותו **באפי רבך!**

[וכדאמרין עירונין צט א : הרק בפני רבו חייב מיתה!]

בר [חוץ] **מקרא** [דלעת] **ודייסא**, שמותר לירוק לאחר אכילתם. משום **דכפתילה של אבר**, עופרת מותכת רותחת השורפת את הגוף, **דמי.**

דף כח - א

תנן התם: איש [שר] הר הבית היה מחזר על כל משמר ומשמר של שומרי המקדש, ואבוקות דולקות לפניו. וכל איש משמר שאינו עומד על רגליו, ואומר לו: "איש הר הבית - שלום עליך!" (1)

ניכר בו שהוא ישן [כי מסתמא היה איש הר הבית, שר גדול. ואם היה השומר ער היה קם מלפניו. ביאורי הגר"א]. **וחובטו במקלו.**

ורשות היה לו לשרוף את כסותו (2).

ומתוך כך היה אותו לוי ניעור וצועק. **והם** [אנשי ירושלים. רמב"ם] היו **אומרים** זה לזה: **מהו הקול שבעזרה? ומשיבין: זהו קול בן לוי (3) שלוקה ובגדיו נשרפין, (4) משום שישן לו על משמרתו!**

אמר רבי אליעזר בן יעקב: פעם אחת מצאו את אחי אמי ישן על משמרתו, ושרפו את כסותו!

אמר רבי חייא בר אבא: כי הוה מטי רבי יוחנן ושנה בהא מתניתא, אמר: אשריהם לראשונים, שאפילו על אונס שינה עושין דין, ומענישין (5). וקל וחומר הוא. אם על אונס שינה עושין דין - דבר שעושין במתכוין, שלא על אונס שינה, על אחת כמה וכמה שנענשין עליו.

תניא: רבי אומר: איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם (6)? - אהב את התוכחות! שכל זמן שתוכחות בעולם, נחת רוח באה לעולם. וטובה וברכה באין לעולם. ורעה מסתלקת מן העולם. שנאמר "ולמוכיחים ינעם, ועליהם תבא ברכת טוב!" שינעם למקבל התוכחה, ועל ידו תבוא נחת רוח [דהיינו "נועם"], וטובה וברכה לעולם. וכיון שבאה הטובה, מסתלקת הרעה מן העולם.

ויש אומרים: דרך ישרה שיבור לו האדם היא, שיחזיק באמונה יתירה! שישא ויתן באמונה, ולא יאנה את הבריות. שנאמר "עיני בנאמני ארץ לשבת עמדי".

אמר רבי שמואל בן נחמני, אמר רבי יוחנן: כל המוכיח את חבירו לשם שמים, זוכה לחלקו של הקדוש ברוך הוא! כלומר, להיות בתוך מחיצתו. שנאמר "מוכיח אדם - אחרי!". כלומר, עמי.

ולא עוד, אלא שמושכין עליו חוט של חסד. שבהמשך פסוק זה נאמר, "חן ימצא ממחליק לשון". שהאיש המוכיח יזכה לחן בעיני כל רואיו, יותר מאיש המדבר בלשון חלקלקות ומחניף לשומעיו.

שנינו במתניתין: **מי שהוא רוצה לתרום את המזבח משכים וטובל.**

והוינן בה: **הא גופא דמתניתין, קשיא מרישא לסיפא: אמרת ברישא, "מי שהוא רוצה לתרום את המזבח - משכים וטובל עד שלא יבא הממונה". אלמא, לאו בפייס תליא מילתא.** אלא מי שרוצה, תורם את תרומת הדשן.

והדר תני בסיפא, "אמר להן: מי שטבל - יבא ויפייס". אלמא, בפייס תליא מילתא, ולא ברצונם. ורק מי שזכה בפייס, תורם את הדשן.

אמר אביי: לא קשיא. כאן, דתליא ברצונם, קודם תקנה הוא. וכאן, דבפייס תליא, לאחר תקנה הוא.

דתנן: בראשונה, כל מי שרוצה לתרום את המזבח, תורם. ובזמן שאלו הרוצים לתרום הן היו מרובין, היו רצין ועולין בכבש המזבח. וכל הקודם את חבירו ליכנס בתוך ארבע אמות עליונות של הכבש הסמוכות לראש המזבח, זכה לתרום את הדשן.

ואם **היו שנים שוין** ליכנס יחד לתוך ד' אמות אלו, לא היה אף אחד מהם זוכה. אלא היו כל הכהנים שרצו לתרום, באים להטיל גורל. והיו עומדים בעיגול. והממונה מוציא איזה מספר מפיו, ומתחיל למנותם. ומי שהיה המנין כלה בו, זכה בגורל. והיה **הממונה אומר להם: הצביעו** [הושיטו אצבע]! ומונה אותם על פי האצבעות.

ומה הן מוציאים? אצבע אחת או שתיים!

ואין מוציאים אצבע גודל במקדש לפייס, מפני הרמאין! שאם יראה אחד הכהנים שעומד המנין לכלות בכהן שלאחריו, יוציא את אגודלו ועוד אצבע נוספת, וירחיקם זו מזו בכדי שייראו כאילו הן שתי אצבעות השייכות לשני בני אדם, וימנה אותן הממונה כאצבעות של שני כהנים, ויגמר המנין בו.

וכך היו נוהגים, עד שאירע **מעשה, שהיו שניהם** [שני הכהנים] **שוין, ורצין בכבש, ודחף אחד מהם את חבירו** בשביל להקדימו, **ונשברה רגלו. וכשראו בית דין שהיו באין לידי סכנה, התקינו שלא יהו תורמין את המזבח אלא בפייס.**

רבא אמר: אידי ואידי [רישא וסיפא דמתניתין], **לאחר תקנה** הן, ולעולם בפייס תליא מילתא. והאי דקשיא לך מאי דקתני "מי שהוא רוצה לתרום" - **הכי קתני: מי שהוא רוצה לבא ולפייס** בשביל לתרום, **משכים וטובל עד שלא יבא הממונה!** שאם לא טבל אינו משתתף בפייס, לפי שאינו ראוי ליכנס לעזרה ולתרום.

מתניתין:

א. **נטל** הממונה **את המפתח** מתחת טבלת השיש שבבית המוקד, **ופתח** בו **את הפשפש** [הפתח הקטן] שהיה בתוך בית המוקד הנפתח לעזרה. [אבל את שערי העזרה עצמם, לא פתחו עד עלות השחר]. **ונכנס** דרכו **מבית המוקד לעזרה**. **ונכנסו הכהנים אחריו**. **ושתי אבוקות של אור בידם** (7).

ונחלקו אותם הכהנים **לשתי כתות**, כדי להקיף את העזרה ולבדוק אם נמצאים כל כלי המקדש במקומם.

ותחת האכסדרה היו הולכים. [שמרכז העזרה היה פתוח מלמעלה. ומהצדדים בנו לה תקרה על גבי עמודים, מארבע רוחותיה סביב, כדי לעמוד תחתיה ולהצניע שם כלים. ואותו השטח המקורה קרוי "אכסדרה"].

ושתי הכתות התחילו להלך מבית המוקד שהיה בצד צפון של העזרה. **אלו** [הכת הראשונה] **מהלכין באורך הצפוני של האכסדרה דרך** [לכיוון] **מזרח**, והמשיכו לאורך הכותל המזרחי של העזרה עד לשכת עושי חביתין, והמתינו שם.

ואלו [הכת השנייה] **מהלכין** מבית המוקד, **בכותל הצפוני של האכסדרה דרך** [לכיוון] **מערב**. והמשיכו לכל אורך הצד המערבי של העזרה, ולכל אורך הצד הדרומי. ומשם המשיכו לאורך הכותל המזרחי, **עד שמגיעים למקום עושה חביתים** [הלשכה שהיו מכינים בה מנחת חביתין של כהן גדול]. ושם נפגשו עם כהני הכת הראשונה.

וכשהגיעו **אלו ואלו** לשם, **אמרו** כת אחת לחברתה: **שלום לעזרה, הכל שלום**, ולא נפקד ממנה דבר!

ב. לאחר מכן, **העמידו עושי חביתים לעשות חביתים** למנחת כהן גדול.

ג. **מי שזכה בפייס לתרום את תרומת הדשן מהמזבח, הוא יתרום** (8).

והם [חביריו הכהנים] **אומרים לו: הוי זהיר שלא תגע בכלי השרת** (9), **עד שתקדש ידיך ורגליך מן מי הכיור!** לפי שאסור לקרב אל המזבח או לעבוד עבודה, אלא לאחר קידוש ידים ורגלים. כדכתיב, "בבואם אל אהל מועד ירחצו מים ולא ימותו,

או בגשתם אל המזבח לשרת". והקידוש מאתמול לא מהני משום שלינה פוסלת קידוש ידים ורגלים, וצריך לשוב ולקדשן.

ואף על פי שהוא יודע בדבר, חיישינן שמא ישכח בשעת מעשה, ולא יהיה מי שיזכירו, שהרי אין איש עמו כשתורם את הדשן, כמובא בסמוך.

ומראים ואומרים לו: **והרי המחיתה** שבה תתרום את הדשן **נתונה במקצוע שבין הכבש למזבח, במערבו של כבש** (10)! שהכבש עמד בדרומו של המזבח. והמזבח בלט מהכבש שמונה אמות מכל צד. והיתה המחיתה נתונה בזוית שבין דרום המזבח ומערב הכבש.

וכיון דלצורך נטילת המחיתה היה צריך הכהן להכנס לעברו המערבי של המזבח, שהוא המקום שבין האולם לעזרה, **אין שום אדם נכנס עמו!** לפי שאסור להכנס למקום זה, אלא לצורך עבודה בלבד.

ולא היה נר בידו, אף על פי שהלך יחידי (11). **אלא היה מהלך לאור** אש המערכה.

ולא היו רואין אותו. משום שגובה הכבש היה מסתירו מעיני הכהנים שהיו בעברו השני.

דף כח - ב

ולא היו שומעין את קולו, עד שהיה מעלה את הכיור מבור המים. שאז **היו שומעין את קול גלגל העץ, שעשה אותו בן קטין להיות מוכני** [גלגלת] **לכיור**. (1)

מי הכיור נפסלים בלינה, כיון שהם קדושים בקדושת הגוף. שכל דבר הקדוש בקדושת הגוף נפסל בלינה. וכדי למנוע את פסול לינה היו משקיעים את הכיור ומימיו שבתוכו [קודם הלילה], בתוך בור המים שהיה בעזרה, והיו המים שבכיור מושקים למי הבור, ומים מחוברים לקרקע אינם נפסלים בלינה. (2) ולפנות בוקר היו מעלים את הכיור מהבור באמצעות המוכני הזה (3).

וכשהיו שומעין את קול גלגל העץ, **הן אומרים: הגיע** עת עבודתו!

קידש ידיו ורגליו מן הכיור. ונטל את מחתת הכסף ממקומה, **ועלה** במזרחו של **כבש לראש המזבח**.

ופינה את הגחלים של המערכה **אילך ואילך** [לכאן ולכאן], בשביל להגיע לגחלים הפנימיות. והיה **חותה** [נוטל במחתה] **את הגחלים המאוכלות** (4) [השרופות היטב] **הפנימיות**. כדכתיב "מן הדשן אשר תאכל האש". והו קרויות "דשן", משום שנעשו דקות. אבל החיצוניות אינן קרויות "דשן" אלא גחלים (5).

וירד מן המזבח (6). ובשעת ירידתו היו פניו לכיוון דרום, שהרי הכבש ירד מצפון לדרום. וכשהגיע **לרצפה** של העזרה **הפך פניו מדרום לצפון**.

והיה **הולך בעזרה לצד מזרחו של כבש, כעשר אמות** (7), ושם שפך את הגחלים. ולא היה מפזרם, אלא צבר את הגחלים בערימה על גבי הרצפה. כדכתיב "ושמו אצל המזבח". ודרשינן: "ושמו" - שלא יפזר!

ומקום הנחת הדשן היה **רחוק מן הכבש שלשה טפחים** (8). והוא **המקום שנותנים** בו את **מוראת עולת העוף, ואת דישון המזבח הפנימי, ואת דישון המנורה** (9).

גמרא:

שנינו במתניתין: אלו מהלכין באכסדרה!

וקא סלקא דעתין השתא, דאכסדרה של עץ היתה.

והוינן בה: **ומי הו אכסדראות בעזרה?**

והא תניא: רבי אליעזר בן יעקב אומר: מנין שאין עושין אכסדראות עץ בעזרה?

תלמוד לומר: "לא תטע אשרה, כל עץ, אצל מזבח ה' אלהיך אשר תעשה לך". ושני לאוים שונים נאמרו בפסוק זה. **והכי קאמר קרא:**

א. **"לא תטע לך אשרה"** לשם עבודה זרה. שבנטיעה גופה עובר בלאו, אף בלא שעבדה.

ב. **"לא תטע לך כל עץ אצל מזבח ה' אלהיך"**. שכל הנוטע אילן במקדש עובר בלאו. ואסרו חכמים כל בנין של עץ במקדש, אף שלא בנטיעה, משום הרחקה יתירה. ואסמכוה אהאי קרא דכתיב ביה "כל עץ". [רמב"ם פרק ו' מעבודת כוכבים הלכה ט' וי', על פי הכסף משנה שם (10)].

ולפי זה קשיא, איך בנו אכסדראות עץ בעזרה?

אמר רב חסדא: בעזרה היו אכסדראות של בנין! שעמודיהן היו אבן, ותקרה של אבן נתנו עליהן.

שנינו במתניתין: היו בודקין והולכין וכו'. העמידו עושי חביתים לעשות חביתים.

והוינן בה: למימרא, דחביתין הוו קדימי לכל עבודות היום?

והתניא: מנין שאין דבר קודם במזבח לתמיד של שחר?

תלמוד לומר: "וערך עליה העולה".

ואמר רבה לפרש: מדכתיב "העולה" בה"א הידיעה, ולא כתיב "עולה", משמע הכי: "וערך עליה" על המערכה, בתחלה את "העולה" החשובה, שהיא עולה האמורה ראשונה לכל העולות בפרשת הקרבנות בפנחס, והיא עולת התמיד. [רש"י, פסחים נ"ח:].

אמר רב יהודה: הא דקתני "לעשות חביתים", לא מהקטרתם על גבי המזבח מיירי, אלא להכינם בלבד. והיינו להחם מים חמין לרביכה של סלת החביתין! שהיו חולטין אותה ברותחין קודם לישתה ואפייתה. אבל לא הקטירו עד לאחר הקטרת אברי התמיד.

הדרן עלך פרק בשלשה מקומות

פרק שני - ראוהו אחיו

מתניתין:

ראוהו אחיו הכהנים [את הכהן התורם את הדשן] **שירד** מן הכבש לאחר שתרים, ומיד **הם רצים ובאים** לכיור, להיות מזומנים לעבודה (11). **מהרו וקדשו ידיהם** ורגליהם **מן הכיור** (12).

לאחר שקדשו, **נטלו את המגרפות** [שגורפין בהן את הדשן ומפנים אותו לתפוח], **ואת** **הצינורות** [המזלגות שהיו מהפכים בהן את האברים], **ועלו לראש המזבח**.

האברים של העולות, **והפדרים** [האימורים] של שאר הקרבנות **שלא נתעכלו** ושלא נעשו דשן **מאתמול בערב** - היו **סונקין** [מסלקים] **אותן** בצינורות - מזלגות **על צדי המזבח**, על מנת להחזירם למערכה לאחר מכן. שהרי אי אפשר עדיין להקטירם, לפי שאין שום דבר קרב קודם הקרבת תמיד של שחר.

ואם יש הרבה אברים, ואין הצדדים מחזיקים אותם, לפי שהם כבר מלאים בהם, **סודרים אותם בסובב** [אמה הבולטת במזבח באמצע גובהו], או היו מניחים אותן **על גבי הכבש**. לפי שאם היו מורידים את האברים לגמרי מן המזבח, היו נפסלים להקטרה לאחר שהאיר היום. שעמוד השחר פוסל בלינה. אבל על גבי המזבח אין לינה פוסלת. וכבש הרי הוא כמזבח לכל דבר.

החלו לגרוף את האפר, והיו **מעלין במגרפות את האפר על גב התפוח**.

והתפוח [ציבור האפר] - **היה באמצע המזבח**. ומשום שהיה עגול כתפוח, קרוי כן (13). [וקודם תרומת הדשן לא היו יכולים לפנותו. שהרי קודם צריך לתרום עת תרומת הדשן, ואחר כך היו מפנים את שאר הדשן לתפוח].

וכשהיה האפר שבתפוח מתרבה, עד שכבר לא נותר מקום לסידור עצי המערכה, היו מוציאים אותו. כדכתיב "והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה, אל מקום טהור".

ופעמים שהיה עליו שלש מאות כור אפר עד שהוציאוהו.

וברגלים לא היו מדשנין אותו [מוציאים את האפר], **מפני שהתפוח הוא נוי למזבח**. שעל ידי ריבוי הדשן ניכר שהקריבו הרבה קרבנות, ולא היה המזבח בטל.

דף כט - א

ואף על גב דנוי הוא למזבח, מכל מקום כשהגיע הזמן לפנותו - **מימיו** **לא נתעצל הכהן** [שהיה מוטל עליו לעשות זאת] **מלהוציא את הדשן** (1).

ולאחר שעשו זאת ונתפנה מקום המערכה, **החלו מעלין בכבש גזירין** של עצים חתוכים ובדוקים ממום, בשביל **לסדר** בהם **את המערכה** (2).

וכי כל העצים כשרים למערכה הן?

אכן, **כל העצים כשרים למערכה! חוץ מעצים של גפן ושל זית** (3)! ובגמרא מפרש טעמא.

ואף על פי שכל העצים כשרים, **אבל בעצים אלו היו רגילין**:

במרביות [ענפים] **של תאנה, ושל אגוז, ושל עץ שמן** [עץ שמפיקים ממנו שמן, והוא דולק כמו נר]. שכל העצים הללו בוערים יפה.

ושלש מערכות עצים היו על גבי המזבח.

תחילה בא הכהן שתרם את תרומת הדשן, **וסידר ראשונה את המערכה הגדולה - מזרחה**, (4) בצידו המזרחי של המזבח, ועליה היו מקטירים את הקרבנות.

וחזית היו עושים למערכה מצידה, כעין חלון, כדי שתהא הרוח מנשבת בה, ללבות את האש. **וחזיתה** (5) היתה **במזרחה** של המערכה. משום שדרך שער המזרח של העזרה היתה הרוח באה ומנשבת.

וראשי הגזירין הפנימיים, שהיו ארוכים, **היו נוגעין בתפוח**, שהיה במרכז המזבח, ממערב למערכה.

והיינו, שהיו הגזירין הפנימיים והחיצוניים שוים כלפי צידו החיצוני של המזבח, שלא יבלטו לצד החוץ ויקרעו או ישרפו את בגדי הכהנים המהלכים שם. ולכן היו הגזירין הפנימיים הארוכים בולטים מהמערכה בצד השני, כלפי התפוח שבמרכז המזבח, ואף היו נוגעים בו. [ראב"ד פרק ב' מתמידין ומוספין, הלכה ז'].

וריוח היה מניח בין הגזירים, כי מלבד עצי המערכה הביאו קיסמי עצים דקים הקרויים "אליתא", והניחום בין עצי המערכה הגדולים, ועל ידם הובערו יפה העצים הגדולים (6). [וילפינן לה מדכתיב "ונתנו בני אהרו הכהן אש על המזבח", דהיינו עצי המערכה, והדר - "וערכו עצים על האש"].

ולצורך זה הניחו את הריוח בין גזירי המערכה, לפי **שהיו מציתים את האליתא משם**, דרך אותו הריוח. דבעינן שיצית את האליתא בראשו של מזבח, ולא שידליקה ברצפה ויעלנה [יומא מה].

וכשגמרו לסדר את המערכה הראשונה, **בררו משם**, מלשכת העצים, **עצי תאנה יפים** **לסדר את המערכה השניה**, שממנה היו נוטלים גחלי אש לצורך **הקטורת**, שהיו מקטירים כל יום על המזבח הפנימי שבהיכל. ואף בסידור מערכה זו זכה הכהן שזכה בתרומת הדשן.

ומקום מערכה זו היה **מכנגד קרן מערבית דרומית** של המזבח, הסמוכה לכבש. והיה מקום המערכה הזאת **משוך מן הקרן המערבית דרומית כלפי צד צפון - ארבע אמות** (7).

ושיעור העצים שנתנו במערכה זו היה **בעומד** [באומד], שלאחר שיישרפו ייעשו מהם **חמש סאין של גחלים**. כי לצורך הקטרת הקטורת היה צריך שלשה קבין של גחלים. ותחילה היה חותה מהמערכה הזאת ד' קבין גחלים במחתת כסף, וממנה היה מערה למחתת זהב שיש בבית קיבולה שלשה קבין. [והיה צריך לחתות מהמערכה ארבעה קבין לפי שאי אפשר שלא ישפך קצת מהגחלים תוך כדי העירווי למחתת הזהב]. ושיערו חכמים, שבשביל לחתות מהמערכה ארבעה קבין גחלים בריוח, צריך שיהיו בה חמש סאין גחלים.

ובשבת היה שיעורם של העצים **בעומד** - שיישארו לאחר השריפה **שמונה סאין גחלים**. לפי **ששם**, על המערכה השניה, **היו נותנים** בשבת את **שני בזיכי הלבונה של לחם הפנים** להקטירם. ומשום כך הוצרכו לתוספת זו של שלשה סאין גחלים.

ולא הקטירום לבזיכי הלבונה על גבי המערכה הגדולה, אלא על המערכה השניה. משום דכל דבר הניטל מבפנים [מההיכל], אין מקטירין אותו אלא בסמוך לפנים, והיינו קרן דרומית מערבית, שהיא הסמוכה לפתח ההיכל [זבחים נח: (8)].

והיו מביאין את **האברים והפדרים** של אתמול, **שלא נתעכלו מבערב**, [ושהיו סדורין על צדי המזבח עד עתה, כמבואר לעיל] (9), **ומחזירין אותן למערכה** לגמור את הקטרתם (10).

והציתו את שתי המערכות באש.

ואחר כך **ירדו** מהמזבח **ובאו להם ללשכת הגזית** [בחציה המקודש בקדושת עזרה, כדדרשין מקרא ד"בית אלוקים נהלך ברגש"], בשביל להטיל את הפייסות לשאר עבודות היום.

גמרא:

שנינו במתניתין: פעמים שהיה עליו [על התפוח] שלש מאות כור.

אמר רבא: גוזמא בעלמא קאמר! ולא דוקא הוא. שמעולם לא הגיע האפר לשיעור כזה. לפי שאין מקום המערכה יכול להחזיק שלש מאות כור.

וכן בהא דתנן לקמן: **השקו את התמיד בכוס של זהב - אמר רבא: גוזמא היא!**

אמר רבי אמי: מצינו שדברה תורה לשון הבאי! כלשון בני אדם הרוצים לחזק את דבריהם, ומדברים בלשון גוזמה.

וכן מצינו שדברו נביאים לשון הבאי.

וכן מצינו שדברו חכמים לשון הבאי! וקמפרש ואזיל.

דברה תורה לשון הבאי - כדכתיב "ערים גדולות ובצורות בשמים". וכי בשמים סלקא דעתך שהם מגיעות? אלא, לשון גוזמא הוא.

דברו נביאים לשון הבאי - כדכתיב גבי שלמה "ויעלו כל העם אחריו, והעם מחללים בחלילים ושמחים שמחה גדולה, ותבקע הארץ בקולם". שאף דבר זה שנבקעה הארץ, לשון גוזמא הוא.

דברו חכמים לשון הבאי - הא דאמרן דשלש מאות כור דשן היו בתפוח. והא דהשקו את התמיד בכוס של זהב.

אמר רבי שמואל בר נחמני, אמר שמואל: בשלשה מקומות דברו חכמים בלשון הבאי. ואלו הן:

תפוח, וגפן, ופרוכת. ובסמוך יבואר.

ואתא לאפוקי מהא דאמר רבא.

דתנן: השקו את התמיד בכוס של זהב. ואמר עלה רבא: גוזמא היא! ופליג עליה שמואל, וקא משמע לן: רק הני תלתא, אין, לשון גוזמא הן. אבל התם, בתמיד, לא גוזמא היא אלא כן היה שהשקוהו בכוס של זהב. לפי שאין עניות במקום עשירות, וכל מעשי המקדש היו בעושר ובשררה.

וקא מפרש להני תלתא מילי:

תפוח המזבח - הא דאמרן. שגוזמא היא לומר שהיו בו שלש מאות כור.

גפן - הא דתנן: צורת **גפן של זהב היתה עומדת על פתח ההיכל**. והיתה **מודלה** [מוגבהת] **על גבי כלונסות** של ארז כעין דליות גפן שנסמכות על עמודי עץ.

דף כט - ב

וכל מי שמתנדב זהב לבית המקדש, ורוצה שיתנוהו בהיכל, היה עושה ממנו **עלה** **או גרגיר או אשכול** של זהב, ומביאו ותולה אותו **בה**.

ואמר רבי אלעזר ברבי צדוק: מעשה היה שהוצרכו לפנותה ממקום למקום, ונמנו עליה שלש מאות כהנים בשביל לטלטלה ולפנותה, מחמת כובד הזהב שהיה בה.

ואף זו לשון גוזמא הוא. שאם היה בה כל כך הרבה זהב, היתה נשברת. ולא רצה רבי אלעזר ברבי צדוק אלא להודיע שזהב רב התנדבו שם.

פרוכת - הא דתנן: רבן שמעון בן גמליאל אומר משום רבי שמעון בן הסגן: פרוכת של ההיכל, עביה טפח. ועל ע"ב נימין היתה נארגת. [שהיו גודלים כל חוט של שתי מע"ב נימין. ביאור הגר"א]. ועל כל [ובכל] נימא ונימא היו שזורים עשרים וארבעה חוטין. לפי שהיתה עשויה מד' מינים. תכלת, וארגמן, תולעת שני, ושש. וחוטו של כל מין היה כפול ששה. נמצא שכל גדיל של השתי היה מורכב מאלף ושבע מאות ועשרים ושמונה חוטים. ובשל כך הגיע עוביו לטפח.

וארכה של הפרוכת היה ארבעים אמה, ורחבה עשרים אמה. שהרי אותה פרוכת היתה מبدלת בין ההיכל לקדש הקדשים. וגובה ההיכל ורחבו, היה כשיעור הזה (1).

ומעבודת האריגה של שמונים ושתיים ריבוא נערות (2) היתה נעשית (3)! שלפי שרצו לעשותה בטהרה, היו עוסקת בה נערות שעדיין לא הגיעו לכלל נידות.

ושתיים פרוכות היו עושין בבית שני בכל שנה. והיו שתי פרוכות אלו במקום אמה טרקסין שהיתה בבית ראשון.

בבית ראשון היתה המחיצה שבין קדש הקדשים להיכל, עשויה מכותל אבנים שרוחבו אמה. ובבית שני לא היו יכולים לעשות כן, לפי שגובה היכלו היה ארבעים אמה. [אמנם המפרש כתב שהיה גובהו מאה אמה אך רש"י בבבא בתרא ג א והתוספות יום טוב פרק ה' משנה א' הגיהו שהיה גובהו ארבעים אמה] ואין כותל בגובה כזה יכול לעמוד ברוחב אמה בלבד. ולהרחיבו אי אפשר, משום ד"הכל בכתב", ואסור לשנות משיעור הכתוב בו.

לכן עשו שתי פרוכות, במקום אותו כותל. וריוח הניחו ביניהם. והפרוכות עם הריוח תפסו רוחב אמה.

ומפני שהיו הפרוכות משחירות מעשן הקטורת, היו עושים חדשות בכל שנה [רא"ש].

ושלש מאות כהנים היו מטבילין אותה, מרוב גודלה (4)! ואף זה, לשון גוזמא הוא.

שנינו במתניתין: **החלו מעלין בגזירין לסדר את המערכה. וכי כל העצים כשרים למערכה הן? כל העצים כשרים חוץ משל זית ומשל גפן.**

והוינן בה: **הני עצים - מאי טעמא לא היו כשרים? רב פפא אמר: משום דעצי זית ועצי גפן קטרי (5) [יש בהם קשרים]! ומחמת המים שיש בקשרים, אינם נשרפים יפה, ומעלים עשן. ואין זה כבודו של מקום.**

רב אחא בר יעקב אמר: מלבד טעם זה, עוד טעם איכא למה שלא היו מביאין של זית ושל גפן - **משום ישוב ארץ ישראל.** שאם היו שורפים אותם במערכה, לא ימצאו גפנים ליין ושמן לסוך בו, ותחרב ארץ ישראל.

מיתיבי: כתיב בעצי המערכה, **"על העצים אשר על האש"**. ודרשינן: **הבא עצים הנתוכים** [הנשרפים] מהר **להיות אש! ומאי ניהו? דוקרי שפיר, דלא קטרי ואזלי**, והיינו קני עצים הבקועים יפה, שאין בהם קשרים שהם בגדר **"מיקטר מתוכו"**, שהולך הקשר ונכנס בתוך העץ. שאין כשרים אלא קנים של אילן צעיר, כדקתני במתניתין **"מורביות תאנה"**. שמתוך שהוא צעיר הרי הוא נשרף מהר.

וכי כל העצים כשרים למערכה הן? כל העצים כשרים למערכה. חוץ מן זית וגפן. אבל באלו היו רגילין: במרביות של תאנה, ושל אגוז, ושל עץ שמן.

רבי אליעזר מוסיף: אף של מייש, ושל אלון, ושל דקל, ושל חרוב, ושל שקמה - פסולין למערכה!

ומסיק לקושיין: **בשלמא למאן דאמר דפסולים רק משום דקטרי, יש לומר, דבהא קמיפלגי רבי אליעזר ותנא קמא. דמר [רבי אליעזר] סבר: מייש ואלון ודומיהם, אף על גב דלא קטרי מגואי [שאין קשריהם נכנסים בתוכם], מכל מקום כיון דקטרי מבראי [מבחוץ], לא מייתנין מהם למזבח.**

ומר [תנא קמא] סבר: כיון דלא קטרי מגואי

- אף על גב דמבראי קטרי, מייתנין מינייהו.

אלא למאן דאמר דאף משום ישוב ארץ ישראל לא מייתנין מזית וגפן, אמאי פליג תנא קמא על רבי אליעזר? וכי דקל, מי לית ביה משום ישוב ארץ ישראל? והא אף הוא נותן פירות, ופשיטא דיש לאסור משום כך את כריתתו לצורך המזבח.

ומשנינן: אמר לך הך מאן דאמר: וליטעמיד, אדאקשית לי מברייתא, אקשי לי ממתניתין, דקתני "מרביות של תאנה". וכי בתאנה לית בה משום ישוב ארץ ישראל, ואיך שרינן למייתי מינה עצים למזבח?

אלא, בהכרח, מאי אית לך למימר? - בתאנה דלא עבידא פירא קא מיירי. ואם כן, בדקל נמי נוקמיה, בדקל דלא עביד פירא. ולכך לית ביה משום ישוב ארץ ישראל. ורק משום דקטרי פסל בו רבי אליעזר. ואילו תנא קמא אית ליה, דכל דלא קשור מבפנים אינו נפסל.

והוינן בה: ומי איכא תאנה דלא עבדא פירא?

ומשנינן: אין! כדרחבא.

דאמר רחבא: מייתי נטיעות מעצי תאיני חירותא [לבנים] שגרועים הן,

דף ל - א

ושייפא להו בחבלא דצבתא [חבל העשוי מצורי דקל] עד שתוסר כל קלפת העץ, ושריק מעליה ומשיר ממנו בזרא [זרעיו]. שאף אם יש זרע גרעין בתוך הנטיעות, הוא נופל על ידי שמשייפים אותן.

וקברי [ושותלים] ליה לאותה תאינה חירותא היכא דמסיק ימא שירטון. שבאותו מקום שהים גואה, הלחלוחית מרובה. ומתוך כך לא ימות האילן [שאם היה גדל במקום אחר היה מת, לפי שאין לו קלפה].

ומתוך שנעשה אילן סרק ואין בו פירות שיכחישו את כוחו, הרי הוא גדל הרבה, ועצים הראויים לקורה עבדא. אבל פירות לא עבדא. ותלת בריכי [ענפים] מינייהו, לא מחזקא להו גמלא [דף של גשר]. שמרוב גודלם אין הגשר סובל את כובדם.

וכיון שאינו עושה פירות, לוקחין מענפיו הדקים לצורך המזבח.

שנינו במתניתין: **סידר את המערכה גדולה** מזרחה, וחזיתה מזרחה!

והוינן בה: **מאי טעמא** עביד לחזיתה [פתח שבה] לצד מזרח?

רב הונא ורב חסדא נתנו טעם בדבר.

חד אמר: כדי שתהא הרוח מנשבת בה במערכה, וכך תבער בה האש היטב. וכיון ששער העזרה שבמזרח היה מכוון כנגד השערים המזרחיים של עזרת הנשים ושל הר הבית, היתה הרוח המזרחית שמבחוץ עוברת דרך כל השערים, עד מקום המערכה.

ועוד, שהרוח המזרחית קשה וחזקה [רא"ש].

וחד אמר: כדי שיהו מציתין את האליתא [הקיסמין דקין של עץ שהיו מניחים בתוך המערכה, בשביל לחזק את האש] **משם**, דרך אותו הפתח.

מיתיבי: שנינו במתניתין: **ריוח היה בהן בין הגזירין, שהיו מציתין את האליתא משם!** הרי שמאותו הריוח היו מציתין אותה, ולא מהחזית.

ומשנינן: **אמר לך** האי דאמר דמהחזית היו מציתין אותה: **מקומות מקומות** הרבה **עבדי** לצורך הצתת האליתא, כדי שישרפו עצי המערכה מכל הצדדים.

הדרן עלך פרק ראוהו אחיו

פרק שלישי - אמר להם הממונה

מתניתין:

אחר שבאו הכהנים ללשכת הגזית, **אמר להם הממונה: בואו והפיסו** ויקבע הגורל מי יעשה את שלש עשרה העבודות דלהלן:

א. **מי** הוא הכהן **השוחט** את התמיד (1).

ב. **ומי** הוא הכהן המקבל את הדם ומוליכו, (2) **וזורק** אותו על המזבח.

ג. **מי מדשן** (3) את **המזבח הפנימי** (4) מהאפר שעליו (5).

ד. **ומי מדשן את המנורה** [מוציא את הפתילות והשמן הישנות ושם חדשות במקומן].

ה. ו. ז. ח. ט. י. **מי מעלה אברים** של תמיד **לכבש**.

ונחלקים הם האברים לששה חלקים. א. **הראש והרגל** [האחורית] **של ימין**. ב. **שתי הידים** [הקידמיות]. ג. **העוקץ** [הזנב] **והרגל של שמאל**. ד. **החזה והגרה**. ה. **שתי דפנות**. ו. **הקרביים**.

והעלאת כל חלק מששת החלקים לכבש נעשית על ידי כהן אחר. ויבואר בפרטות לקמן.

וכן קבע הגורל:

יא. מי מעלה לכבש את **הסולת**.

יב. ומי מעלה את **החביתין**.

יג. ומי מעלה את **היין** (6).

ולא היו מפיסין אלא פיס אחד, לעבודה הראשונה. והכהן שזכה בה, היו נמשכין עמו הכהנים העומדים אחריו, וזוכים בשאר י"ב העבודות, כסדר עמידתם (7).

הפיסו פיס לכל העבודות האלו, **וזכה** בהן **מי שזכה**.

אמר להן הממונה: צאו וראו אם כבר האיר היום, **והגיע זמן שחיטה** של התמיד! שאין זמנה אלא ביום, שנאמר "ביום זבחכם" (8).

והיה עולה אחד הכהנים לגג. **אם הגיע היום**, אותו **הרואה אומר: "ברקאי!"** והוא מלשון צוהר ואור.

[והוצרכו לכך, מפני שפעם אחת עלה אור הלבנה, וטעו בו ודימו שכבר יום, ושחטו את התמיד קודם זמנו. יומא כח.].

מתיא בן שמואל שהיה הממונה על הפיסות, היה **אומר** לרואה שעל הגג: אמור: האם **האיר פני כל המזרח (9) עד שהוא מאיר בחברון**, ונראית היא לאורו? **והוא** [הרואה] משיב **ואומר** לו: **הן (10)!**

אמר להן הממונה לכהנים שזכו בפיס, קודם שהאיר היום: **צאו והביאו טלה** לתמיד **מלשכת הטלאים**, והכינו אותו לשחיטה, ובקרוהו ממום!

והרי לשכת הטלאים נתונה במקצוע צפונית מערבית של בית המוקד (11).

ובית המוקד, טרקלין גדול היה. **וארבע לשכות היו שם**, פתוחות לו.

אחת, לשכת הטלאים האמורה.

ואחת, לשכת החותמות. שמי שהיה צריך סלתות ונסכים למזבח היה משלם שם את דמיהם. והיה הממונה שיושב שם חותם לו על אישור התשלום. והיה הלה ניגש עם חותם זה לממונה על הנסכים, ומקבלם ממנו.

ואחת, לשכת בית המוקד [הקרויה "בית המוקד הקטן"]. ששם היתה מדורה תמיד.

ואחת, לשכה שעושין בה לחם הפנים (12).

נכנסו הכהנים ללשכת הכלים, והוציאו משם תשעים ושלשה כלי שרת של כסף וכלי שרת של זהב, לצורך עבודות היום.

דף ל - ב

והשקו את קרבן התמיד בכוס של זהב כדי שיהיה נוח להפשיט את עורו.

ואף על פי שהוא כבר מבוקר ממום **מבערב** [מאתמול, שהרי קרבן התמיד טעון ביקור ממום ארבעה ימים קודם שחיטתו], היו **מבקרים אותו** שוב קודם הקרבתו, **לאור אבוקות**.

מי שזכה בשחיטת התמיד, משכו והולך עמו לבית המטבחים. וכן **מי שזכו** בהעלאת האברים, **הולכין אחריו לבית המטבחים**.

ובית המטבחיים היה לצפון של מזבח. שהתמיד הוא עולה, ושחיטת העולה היא "על ירך המזבח צפונה". **ועליו** [על בית המטבחיים] **שמונה עמודים ננסיים** [נמוכים] של אבן.

ורבעים [מרובעים] של עץ ארז, היו על גביהן של העמודים. **ואונקלות** [וויים] של ברזל היו קבועין באותם רבעים. **ושלשה סדרים** של אונקלות היו בכל אחד ואחד מהרבעים, **שבהם תולין** את הקרבן לאחר שחיטתו!

שהיו האונקלות סדרים זה למעלה מזה. העליון לפרים, האמצעי לאילים. והתחתון לכבשים [ר"ש מדות]. ולא היה ראשו של הקרבן נגרר על הארץ. אלא היו מניחין את הקרבן ומפשיטין אותו, **על שלחנות של שיש** שהיו בין העמודים.

מי שזכו בדישון המזבח הפנימי והמנורה היו מקדימין [קודם לפתיחת דלתות ההיכל, אף שעדיין לא הגיע זמן עבודות הדישון. ראב"ד], להיות מוכנים לעבודתם כשד' כלים בידם. ואלו הן: **הטני, והכז, וכדמפרש ואזיל מה הם], ושני מפתחות.**

הטני הוא סל שדומה לתרקב [כלי המחזיק שלשה קבין] של זהב, והוא מחזיק קביים וחצי.

והכז דומה לקיתון [כד] גדול של זהב.

ושתי המפתחות נועדו לפתוח את הפשפש הסמוך לשער ההיכל.

שהיו שני מנעולים לפשפש הזה. אחד מצדו הפנימי שכלפי ההיכל, ואחד מבחוץ לצד העזרה. מפתח אחד היה המפתח שהוא יורד עמו לאמת השחי, כלומר לחור שבכותל [וקרי ליה הכי משום שצריך היה הפותח להכניס את ידו לשם עד בית שחין], עד שמגיע למנעול הפנימי ופותחו. ומפתח אחד מהם היה לנעול החיצוני. ובמפתח זה הוא פותח כיון [בקלות], בלא לטרוח ולהכניס ידו בכותל.

בא לו הממונה על פתיחת ההיכל, לפשפש [פתח קטן] הצפוני.

שני פשפשין היו לו לשער הגדול של ההיכל. אחד בצפון, מימין השער. ואחד בדרום, משמאלו.

ובפשפש שבדרום, לא נכנס בו אדם מעולם.

ועליו, על הפשפש הדרומי, הוא מפורש על ידי יחזקאל, "ויאמר אלי ה': השער הזה סגור יהיה לא יפתח, ואיש אל יבא בו - כי אם ה' אלקי ישראל בא בו, והיה סגור".

נטל הממונה את המפתח, ופתח את הפשפש הצפוני, ונכנס לתא שלפני ההיכל. ומהתא נכנס להיכל. עד שהוא מגיע לשער הגדול מצדו הפנימי. וכשהגיע לשער הגדול, העביר את הנגר [הסיר את הברית] ואת הפותחות [המנעולים], ופתחו לשער.

לא היה השוחט שוחט את התמיד, עד שהיה שומע את קול השער הגדול של היכל כשנפתח! (1) שאין הקרבן נשחט כל זמן שדלתות היכל נעולות. כדכתיב בשלמים "ושחטו פתח אהל מועד". ומיניה ילפינן לכל הקרבנות.

מיריחו היו שומעין את קול השער הגדול של ההיכל, כשנפתח! ויריחו היתה מרוחקת מירושלים דרך עשר פרסאות [יומא ל"ט]:

וכן, מיריחו היו שומעין את קול המגריפה (2) [כלי נגינה שהיה במקדש]!

וכן, מיריחו היו שומעין את קול החליל שהיה במקדש!

וכן, מיריחו היו שומעין את קול הצלצל [כלי נגינה], שהיה מקיש בו בן ארזה במקדש!

וכן, מיריחו היו שומעין את קול השיר של הלויים במקדש! וכן, מיריחו היו שומעין את קול גביני הכהן שהיה הכרוז. והיה מכריז במקדש כל יום: עמדו כהנים לעבודתכם, ולויים לדוכנכם, וישראל למעמדכם! והיתה נשמעת הכרזתו עד יריחו.

וכן, מיריחו היו שומעין את קול גלגל העץ שעשה אותו בן קטין מוכני לכיור, לשקעו בבור המים, כדי שלא יפסלו מימיו בלינה! [ונתבאר לעיל כח].

וכן, מיריחו היה אדם שומע את קול השופר שהיו תוקעים בו במקדש בכל יום (3)!

ויש אומרים: אף קולו של כהן גדול בשעה שהוא מזכיר את השם המפורש ביום הכיפורים, היה נשמע עד יריחו!

מיריחו היו מריחין את ריח פיטום הקטורת שבמקדש, שהיה מתפשט הריח, והגיע עד ליריחו.

אמר רבי אלעזר בן דגלאי: עזים היו לאבא בערי המכוור, שהיו רחוקות מירושלים. והיו אותן עזים מתעטשות מריח פיטום הקטורת!

מי שזכה בדישון מזבח הפנימי נכנס להיכל, ונטל את הטני, והניחו לפניו על רצפת ההיכל. והיה חופן בידיו את דשן המזבח ונותן אותו לתוכו של הטני (4). ובאחרונה, לאחר שחפן בידיו את כל מה שניטל בחפניו, כיבד [טאטא] את שאר הדשן לתוכו של הטני. וכשגמר, הניחו לטני בהיכל (5), ויצא.

ולאחר דישון המזבח היו מדשנים את המנורה (6), והיא "הטבת הנרות" בבקר, האמורה בקרא (7). ולא היו מטיבים את כל הנרות בפעם אחת, אלא קודם היטיבו את חמשת נרות המערביים ולאחריהם את השניים הנותרים. [לחכמים, היתה הקטרת הקטורת מפסקת ביניהם. ולאבא שאול, זריקת דם התמיד הפסיקה ביניהם]. ודרשינן כן מדכתיב "בבקר בבקר בהיטיבו את הנרות". אמרה תורה: חלק את ההטבה לשני בקרים, ועביד הטבת חמש נרות ברישא, והדר הטבת ב' נרות (9).

וקסבר תנא דמתניתין, דהמנורה היתה עומדת ממזרח למערב. ולפיכך היה מניח את שני הנרות המזרחיים לסוף. כי מדכתיב "להעלות נר תמיד מחוץ לפרוכת העדות, יערוך אותו לפני ה'" ילפינן דאמרה תורה: קבע נר להדליק ממנו את שאר הנרות! ונר זה הוא השני ממזרח. משום שבהכנסו להיכל, הריחו פוגע תחלה בנר המזרחי. ואין מעבירין על המצוות. אבל אין זה הנר הראשון ממזרח, משום דכתיב "לפני ה'", דהיינו כלפי מערב. הלכך מוקמינן ליה אנר השני. והוא הקרוי "נר מערבי". ובו נעשה נס בימי שמעון הצדיק, שלא היה כבה עד הערב. והוא הוקבע להדליק ממנו את שאר הנרות. ולכך מוקמינן לחמשת הנרות שמדשנין אותם בתחלה, לחמשת הנרות המערביים ממנו.

מי שזכה בדישון המנורה נכנס להיכל. ואם מצא את שני הנרות המזרחיים דולקין - מדשן את שאר חמשת הנרות ומסלק את שמנם ופתילותיהם לתוך הכוז, ומניח את שני אלו דולקין במקומן ואינו מכבם! [ולקמן בפרק ו' יבואר כיצד היה נוהג בהם לאחר שנכנס פעם שניה להיכל, לאחר זריקת דם התמיד].

ודוקא את שני אלו היה מניח. אבל אם שאר חמשת הנרות היו דולקים, היה מכבה אותם ומדשנם (8).

ולאחר זמנו של שמעון הצדיק, שכבר לא אירע אותו נס בנר מערבי - אם נכנס להיכל ומצאן לשני הנרות המזרחיים שכבר כבו, הרי הוא מדשנן לפתילותיהם מהאפר שבראשיהם, ומדליקן מן הנרות האחרים שעדיין דולקין. ואם לא נשאר נרות דולקים, היה מדליק אותם את שני הנרות המזרחיים מאש מזבח העולה.

ולא היה זה דישון גמור של החלפת השמן והפתילות, כבשאר הנרות. אלא בשמן ובפתילות הישנות היה מדליקם.

וטעם הדלקתם הוא, כדי שיהיה ניכר היטב ההפסק שבין הטבת חמשה נרות לשניים אלו.

ואחר כך מדשן את שאר חמשת הנרות המערביים (10). ולאחר שיזרוק את הדם ישוב ויכבה את הנרות המזרחיים, וידשנם (11).

ואבן היתה לפני המנורה, ובה שלש מעלות [מדרגות] כנגד שלש העלאות דכתיבי אצל המנורה. "בהעלותך את הנרות", "והעלה את נרותיה", ו"להעלות נר תמיד".

שעליה [על האבן] היה הכהן עומד ומטיב את הנרות. שלפי שהיתה המנורה גבוהה י"ח טפחים, היה צריך לעלות עליה בכדי להגיע לנרות ולדשנם.

וכשסיים את דישון חמשת הנרות, היה מניח את הכוז עם הדשן על המעלה השניה שבאבן [והשאירו שם, משום שעדיין היה צריך לדשן את שני הנרות], ויצא מן ההיכל!

הדרן עלך פרק אמר להם הממונה

פרק רביעי - לא היו כופתין

מתניתין:

א. לא היו כופתין את הטלה של התמיד בכל ד' רגליו יחד, ואף לא את שתי רגליו הקדמיות לחוד או את השתיים האחוריות לחוד. אלא מעקידין [קושרים] אותו, היד עם הרגל, כעקידת יצחק (12). ובגמרא מבואר טעמא.

מי שזכו בהעלאת האברים לכבש, היו אוחזין בו בטלה בשעת שחיטה, ומסייעין ביד השוחט.

וכך היה אופן עקידתו: הניחוהו לצפון המזבח, לפי ששחיטתו בצפון כנגד המזבח, ולא חוצה לו. **וראשו** של הטלה מונח לצד **דרום**, כלפי המזבח, לפי שצריך לקרב את השחיטה למזבח ככל שאפשר, כדכתיב "על ירך המזבח". ורגליו לצד צפון. **ופניו** מוטים לצד **מערב**, כלפי ההיכל. משום דכתיב "ושחט אותו לפני ה'".

והשוחט עומד בקרן המזבח הצפונית, ממזרח לקרבן, ופניו לצד מערב, כלפי ההיכל. [ומקבל הדם עומד לידו באלכסון ומצדד פניו לצד דרום, לראש הטלה].

וחלוקים תמיד של שחר ושל בין הערביים במקום שחיטתם.

עשרים וארבע טבעות היו קבועות ברצפת העזרה, לצד המזבח מצפון. שבתוכם היו מכניסים את צואר הקרבן, בשביל שלא יזוז בשעת השחיטה. וכנגד כ"ד משמרות כהונה היו. טבעת לכל משמרת. והיו הטבעות מסודרות בשש שורות ההולכות ממזרח למערב. ובכל שורה ארבע טבעות מצפון לדרום.

תמיד של שחר היה נשחט על [בסמוך] **לקרן צפונית מערבית** של המזבח, **על הטבעת המערבית** של השורה **השניה** מהמזבח. ופני השוחט וצואר הבהמה הם באלכסון לצפון מערב, בשביל שלא יוסתר מקום השחיטה מאור השמש הבא בבוקר ממזרח.

ולא שחט בטבעת של השורה הראשונה מהמזבח, משום ששם היה מסתיר גובה המזבח שהוא עשר אמות את אור השמש. ובעיני שתהיה השחיטה "כנגד היום", כלומר מול השמש, כדדריש בגמרא (13). אבל יותר מכך לא הרחיקו. משום דכל מה דאפשר סמכינן למזבח, כדכתיב "על ירך המזבח".

ואילו תמיד **של בין הערביים** היה נשחט **על** [בסמוך] **לקרן צפונית מזרחית** של המזבח, **על הטבעת המזרחית** של השורה **השניה**. ובגמרא מבואר טעמא.

שחט השוחט, וקבל המקבל את הדם בשביל לזרקו על המזבח [שאותו הכהן שזכה בזריקת הדם, הוא היה מקבלו ומוליכו למזבח].

והעולה טעונה שתי מתנות שהן ארבע. כלומר, שתי המתנות ניתנות על ארבעת צידי המזבח. כדכתיב "וזרקו את הדם על המזבח סביב".

וכך היה סדר נתינתן: **בא לו הזורק לקרן מזרחית צפונית** של המזבח, **ונותן** שם מהדם זריקה אחת, שהיתה מתפשטת **למזרחה** של הקרן **ולצפונה**. ואחר כך בא לקרן **מערבית דרומית, ונותן** זריקה אחת שהיתה מתפשטת **למערבה** של הקרן **ולדרומה**. ונמצא הדם ניתן על ארבעת כותלי המזבח (14).

[ולא על הקרנות שבראש המזבח היה נותן את הדם. אלא היה עומד על הרצפה, וזורק למרחוק לקיר המזבח, למטה מחוט הסיקרא שבאמצע המזבח].

ואת שיירי הדם שנותר לאחר שתי מתנות אלו, היה שופך על היסוד הדרומי של המזבח (15).

דף לא - א

ב. וכשהיה בא להפשיט את הטלה מעורו, **לא היה שובר בו את הרגל** לצורך ההפשט [כדרך שהטבחים עושים, ששוברים רגל אחת ועושים נקב ברגל השניה, ומכניסים את הראשונה דרך הנקב של השניה. ותולין את הבהמה ברגליה המשולבות, ומפשיטים אותה]. משום שאם יעשה כן, הרי כשיחתוך את רגל ימין תפול כל הבהמה לארץ. לפי שתחובה אותה הרגל ברגל האחרת והן תלויות משולבות יחד (1).

אלא נוקבו לטלה **מתחת ערקובו** [הברך] בשתי רגליו האחוריות. **ותולה** את שתי הרגלים **בו** [בנקבים אלו] באונקליות שעל העמודים. ומעתה, אף אם יחתוך את הרגל הימנית, עדיין תשאר הבהמה תלויה ברגלה השמאלית.

היה מתחיל להפשיט מלמעלה מצד הרגלים, **ומפשיט ויורד עד שמגיע לחזה!** נמצאת הבהמה מופשטת כולה, מלבד מקום החזה ולמטה הימנו לצד הראש (2).

וכשהגיע **לחזה** והפסיק את ההפשט, **חתך את הראש** עם עורו, **ונתנו למי שזכה בו** להעלותו לכבש, לפי שאין הראש טעון הפשט. וחיתוכו מהגוף קודם לכל האברים, משום שהוא קודם להם בהקטרה.

אחר כך **חתך את ארבעת הכרעים** [החלק התחתון של הרגל] (3) שכבר הופשטו, **ונתנו למי שזכה בהן!** שאף את כרעי הידים כבר היה יכול לחתוך, משום שאף הם הופשטו כבר (4).

ואחר כך, **מירק** [גמר] **את ההפשט** כולו, בהפשטת החזה, שעדיין לא הופשט מקודם.

אחר כך, **קרע** [פתח] **את הלב** (5), **והוציא את דמו** (6)!

אחר כך **חתך את הידים** [חלקם העליון שמארכובה ולמעלה], **ונתנו למי שזכה בהן** להעלותן.

עלה עם הסכין **לרגל הימנית וחתכה**, ונתנה למי שזכה בה. ואת ב' הביצים נתן לו **עמה!** נמצא הטלה תלוי מעתה רק ברגלו השמאלית. ולפיכך לא חתך את הרגל קודם, כל זמן שעדיין היה הטלה כבד בכל אבריו (7).

אחר כך, **קרעו** לטלה לכל אורכו, ונמצא **כולו גלוי לפניו!** ומעתה היה יכול לראות את פנים הטלה היטב, יותר מכפי שהיה רואה אילו קרעו בעוד הרגל מחוברת עמו.

נטל את הפדר [החלב], ונתנו על הראש שכבר היה ביד הכהן שזכה בו. ושמו **על בית שחיטת הראש מלמעלה**. משום שהיה הכהן מוליך את הראש כשבית השחיטה מלמעלה. ודרך כבוד הוא, לכסות את בית השחיטה המלוכלך בדם.

נטל את הקרביים [המעיים הדקים], ונתנו למי שזכה בהן להעלותם, בשביל להדיחן במים מהלכלוך שבהם (8).

והכרס, משום שיש בה הרבה טינוף, **מדיחין אותה בלשכה הנקראת "בית המדיחין"**, ולא בעזרה. משום שלא רצו להוציא את כל הפרש בעזרה.

ולא קבעו בה שיעור להדחתה. אלא **מדיחין אותה כל צרכה**, עד שתתנקה היטב מהפרש שבה.

אבל את **הקרביים**, שאין טינופם מרובה כל כך, היו **מדיחין אותן שלש פעמים**. (9) ומקום הדחתן היה **במיעוט שולחנות של שיש** (10), שהיו **בבית המטבחיים**. (11) כלומר, בשלחן הקטן מבין השלחנות ההם. ולא היו מדיחין אותם בבית המדיחין יחד עם הכרס, שלא יתלכלכו ממנה, לפי שטינופה מרובה.

ולאחר שנתן את הקרביים למי שזכה בהן - **נטל את הסכין, והפריש** [הפריד] בו את **הריאה מן הכבד**, ואת **אצבע הכבד** [המעט מן הכבד, והוא "יותרת הכבד", שקרב בכל הקרבנות עם החלבים] **מן הכבד**, משום שלא היו קרבים יחד עמו, אלא הריאה היתה קרבה עם הגרה [הצואר], והכבד עם הדופן, ואצבע הכבד עם העוקץ והכליות.

ולא **היה מזיזה** לראה ולכבד ולאצבע הכבד **ממקומה**, לאחר שהפרידן זה מזו! אלא מניח את הראה דבוקה לגרה [לצואר], ואת הכבד דבוק לדופן, ואת אצבע הכבד לעוקץ, עד שיגיע זמן ניתוחן.

אחר כך, **נקב** [הפריד בסכין] את **החזה** מן הדפנות והצלעות (12), ונטלה ונתנה למי **שזכה בה!** [וקרי לחיתוך החזה לשון "נקיבה", משום שהחזה מכסה על הצלעות, וכשנוטלו נעשה כעין נקב וחלון בבהמה].

עלה עם הסכין **לדופן** הטלה **הימנית**. **והיה חותך אותה ויורד עד** סופה, לאורך **השדרה**. **ולא היה נוגע** עם הסכין **בשדרה** וחותרה עם הדופן הימנית, אלא חותרה בסמוך לשדרה, ומשאירה דבוקה לדופן השמאלית. לפי שלדופן הימנית היה מחובר הכבד. ואם יצרף לה גם את השדרה, יכביד עליה יותר מדאי.

והיה חותך את הדופן, **עד שהוא מגיע לבין ב' הצלעות הרכות** הסמוכות לצואר, שאותן היה מניח במקומן ולא נוטלן עם הדופן.

וכן בתחלת חיתוך הדופן, היה מניח את ב' הצלעות האחרונות הסמוכות לזנב הטלה במקומן, ולא נוטלן עמה.

חתכה לדופן הימנית **ונתנה למי שזכה בה**. ואף **הכבד** היתה **תלויה בה**, וקרב עמה.

ואחר כך, **בא לו לגרה** [הצואר], שכבר **הניח בה** מקודם [בשעת חיתוך הדופן] **שתי צלעות מכאן** [מימין]. **וב' צלעות מכאן** [משמאל] חותך עכשיו יחד עמה.

חתכה לגרה **ונתנה למי שזכה בה**. ואף **הקנה והלב והריאה תלויים בה**, וקרבים עמה.

אחר כך, **בא לו לדופן השמאלית** לחותרה. **והניח בה שתי צלעות רכות מלמעלן** לצד הזנב, שאותן לא היה חותך עמה.

וכן **שתי צלעות רכות מלמטן** לצד הצואר לא נחתכו עמה. שהרי כבר נטלו עם הגרה. **וכך היה מניח בחברתה**, בדופן הימנית, את שתי הצלעות התחתונות והעליונות, כאמור לעיל. **נמצא מניח** מחוץ לדפנות שמונה צלעות. **שתיים שתיים מלמעלן**, מימין ומשמאל, **ושתיים שתיים מלמטן**, מימין ומשמאל.

חתכה לדופן השמאלית, **ונתנה למי שזכה בה**. ואף **השדרה** מחוברת **עמה**. ואף **הטחול תלוי בה**. וקרבים עמה יחד.

ואותה דופן, **היא היתה הגדולה** מבין הדפנות בגלל השדרה שעמה. **אלא** שלדופן **של ימין** היו **קורין "גדולה"**, מפני **שהכבד תלויה בה**. ומשום שתלו בה את הכבד שאינו מגופה של דופן, היתה נקראת "גדולה".

אחר כך, **בא לו לעוקץ** [הזנב] הטלה. **חתכו ונתנו למי שזכה בו**. ונתנו עם **האליה**, **ואצבע הכבד**, **וב' הכליות** [וארבע צלעות], והיו קרבים **עמו**.

נטל מן העמוד את הרגל השמאלית, שנותרה אחרונה מכל אברי הבהמה, ונתנה למי שזכה בה.

נמצאו כל הכהנים שזכו בהעלאת אברי התמיד לכבש, כולן עומדים בשורה, והאברים בידם.

דף לא - ב

ג. הכהן הראשון אוחוז בידיו **בראש וברגל ימין**. הראש ביד **ימינו**. וחוטמו של טלה פונה **כלפי מעלה זרועו** של הכהן, ונמצא **שקרניו** של הטלה אחוזות **בין אצבעותיו**.

והיה נושא את הראש **כשבית שחיטתו מלמעלן, והפדר נתון עליה** לכסותה, משום כבוד של מעלה.

וה**רגל של ימין** (1) נתונה **בשמאלו** (2) של אותו כהן. ואת **בית עורו** של הרגל [מקום שממנו התחילו להפשיט את העור, והוא הצד החיצוני של הרגל] החזיק **לצד החוץ**. ואת הצד הפנימי ששם נחתך מהגוף החזיק **כלפי עצמו**, לפי שמקום החתך הוא מגונה, ולכן מסתירים אותו.

הכהן השני החזיק **בשתי הידיים**. יד **של ימין** החזיק ביד **ימינו**, ויד **של שמאל בשמאלו!** שכן הוא דרך חשיבותם, שהימין חשוב מן השמאל. **ובית עורן לחוץ**.

הכהן **השלישי** החזיק **בעוקץ** [זנב], ו**ברגל שמאל**. את **העוקץ** החזיק **בימינו**. וה**אליה** המחוברת לזנב כשהיא **מדולדלת** היה הכהן מחזיק **בין אצבעותיו**. וגם **אצבע הכבד, וב' הכליות** [וד' צלעות], מחוברות **עמו**.

והרגל של שמאל נתונה ביד שמאלו של אותו כהן, ובית עורו לחוץ.

והכהן **הרביעי** החזיק **בחזה ובגרה**. **החזה ביד ימינו, והגרה בשמאלו**, לפי שהחזה חשוב מן הגרה. ואת **ד' צלעותיו** של הטלה המחוברות לגרה, החזיק **בין שני אצבעותיו**.

[ואף את הגרה והחזה החזיק כשבית עורן לחוץ. אבל לא הוצרך לפרשו. שהרי אם הצלעות בין אצבעותיו, ממילא הצד החיצוני הוא לחוץ].

הכהן **החמישי** החזיק **בשתי הדפנות**. דופן **של ימין בימינו, ושל שמאל בשמאלו. ובית עורן** [צידן החיצוני שממנו הופשט העור] **לחוץ**. הכהן **השישי** החזיק **בקרביים**, שהיו **נתונים בבזך** [כף]. שלפי שלא היו בחתיכה אחת, שמו אותם בכלי.

והכרעים על גביהן מלמעלה. שהיו מקטירים אותם יחד, כדכתיב "והקרב והכרעים ירחץ במים, והקטיר המזבחה".

הכהן **השביעי** החזיק **בעשרון סולת**, למנחה הקרבה עם התמיד.

הכהן **השמיני** החזיק **בחביתים!** ואף שלא היו קרבים מחמת קרבן התמיד, אלא היו עשויים למנחת כהן גדול - כיון שזמן הקטרתם היה בין מנחת התמיד לנסכים היו מעלים אותם יחד עם התמיד.

והכהן **התשיעי** החזיק **ברביעית ההין יין**, לנסכי התמיד.

הלכו כל אלו הכהנים, **ונתנום** לאברים בכבש, **מחצי הכבש ולמטה** במערבו, בט"ז אמות תחתונות שלו. שהרי לאחר הקטרת הקטורת עדיין היו צריכים להוליך את האברים לראש המזבח. ואם היו מעלים אותם השתא לעליונו של כבש, לא תהיה ניכרת אחר כך הולכה חשובה (3).

וכן לא היו מניחים אותם אלא **במערבו** של כבש, בשמונה אמותיו המערביות. בשביל לפנות את ח' האמות המזרחיות, לעלית הכהנים בכבש לראש המזבח. משום שהמערכה שבה היו מקטירים את התמיד, היתה במזרח המזבח.

ומלחום, ששמו מלח על האברים ועל המנחה (4), כדכתיב "על כל קרבנך תקריב מלח" (5).

וכשגמרו להעלות את האברים לכבש, **ירדו** ממנו **ובאו להן ללשכת הגזית, לקרות** את קריאת **שמע** של שחרית.

שנכון לקרות קריאת שמע לפני הקטרת הקטורת והתמיד כדי שבזכות קריאתה יעלה קרבנם לריח ניחוח.

גמרא:

תנא: יד ורגל של התמיד, היו קושרים זו לזו, **כעקידת יצחק בן אברהם**, כדי להזכיר זכות העקידה [ביאורי הגר"א].

שנינו במתנתיך: **לא היו כופתין את הטלה.**

והוינן בה: **מאי טעמא** לא כפתוהו בכל ארבע רגליו יחד?

רב הונא ורב חסדא נתנו בזה טעם (6).

חד מינייהו אמר: משום שיש בזה **בזיון קדשים**, שנוהגים בהם מנהג חול. שכן הוא דרך מוכרי הטלאים להעמידם למכירה.

וחד אמר: משום דכל הכופת את הקרבן, הרי הוא **מהלך בחוקי העמים**, שכך דרכם לכפות את הזבח כשהם מקריבים אותו לפני עבודה זרה.

ומפרשינן: **מאי בינייהו** דהנך תרי טעמא?

איכא בינייהו - היכא דכפתיה לתמיד **בשיראי** [בד מילת, שהוא יקר ומשובח].

אי נמי: היכא דכפתיה **בחוטא דדהבא** [חוט זהב]! דאי משום בזיון, הא לא שייכא בהני, ומותר לכופתו בהם. אבל טעמא דחוקות העמים איכא אף בהני. ואף בהם אסור לכופתו (7).

תנן התם: עשרה שולחנות היו במקדש [בעזרה]. **שמונה** שלחנות **של שיש**, **בבית המטבחים** שלצפון המזבח, אצל הטבעות. **שעליהם מדיחין את הקרבים** של הקרבנות.

ועוד ב' שולחנות עמדו **במערב הכבש**. אחד מהם **של שיש**, ואחד מהם **של כסף**. **על השלחן של שיש**, היו **נותנין את האברים** של עולות היחיד, קודם העלתן למזבח. שלפעמים היה כהן אחד בלבד מקריבם, והיה מניחם על השלחן, ומעלם אחד אחד בזה אחר זה.

ועל השלחן של הכסף, היו מניחים את צ"ג **כלי השרת** שהוציאו בתחלת היום מלשכת הכלים, כאמור לעיל בפרק שלישי.

ועוד היו **באולם** שלפני ההיכל: שלחנות **שנים מבפנים האולם**, **על** [בסמוך] **פתח הבית** [ההיכל], לצורך לחם הפנים - שלחן **אחד של שיש**, ושלחן **אחד של זהב**.

על השלחן של שיש, **נותנין עליו את לחם הפנים** לאחר אפייתו, בדרך **כניסתו** לשלחן שבהיכל, עד שיניחוהו עליו.

ועל השלחן של זהב היו נותנים את לחם הפנים בשבת, בשעת **יציאתו** מן השלחן שבהיכל, עד שיוקטרו בזיכי הלבונה שלו, שלאחר מכן יחלקוהו בין כהני המשמר לאוכלו.

והיו עושים כן משום **שמעלין בקודש ואין מורידין!** דכיון שכבר היה לחם הפנים מונח על שלחן הזהב, שוב לא הורידוהו לשלחן פחות חשוב. אלא היה מניחים אותו אף ביציאתו על שלחן של זהב.

ועוד שלחן **אחד של זהב** היה **בפנים** ההיכל, והוא שלחן של משה המוזכר במלאכת המשכן. **שעליו מונח לחם הפנים תמיד**, משבת לשבת!

נמצאו בין כולם, שלש עשרה שלחנות, שהיו במקדש כולו. [ועוד עשרה שלחנות שעשאו שלמה היו בהיכל. ולא קחשיב להו הכא, משום שלא היו מניחין עליהם כלום].

והוינן בה: **מכדי**, הא קיימא לן **"אין עניות במקום עשירות"**, וכל מעשי המקדש היו בעושר ובשררה. ואם כן, **אמאי עבדי** שלחן **דשיש** ללחם בכניסתו (8)? **ניעבד** ליה נמי בכניסתו שלחן **דכסף או דזהב**.

אמר רב חיננא בשם רב אסי, **ורב אסי** אמרה **בשם רבי שמואל בר רבי יצחק**: הניחוהו בכניסתו על שלחן שיש, **מפני שהוא** [הזהב והכסף], מרתיח את הלחם ומחממו, ועל ידי כך ממחר הוא להתעפש.

שנינו במתניתין: **תמיד של שחר היה נשחט על קרן צפונית מערבית**. ושל בין הערביים, היה נשחט על קרן מזרחית צפונית!

והוינן בה: **מנא הני מילי** דשל שחר נשחט במערב, ושל בין הערביים במזרח?

אמר רב חסדא: דאמר קרא "שנים ליום עולה תמיד". ודרשינן: "ליום" - **כנגד היום!** כלומר, ממול לשמש, במקום שמאיר היום. ובשחר, כשהחמה במזרח, הרי היא מאירה במערב העזרה הנמצא מולה. אבל צד מזרח מוצל על ידי כותלי העזרה, ואינה מאירה שם. ואילו בין הערביים, כשהחמה במערב, הרי היא מאירה לצד מזרח שהוא כנגדה, ולא במערב.

תניא נמי הכי: "שנים ליום" כתיב. ודרשינן: **כנגד היום!**

אתה אומר נגד היום, או אינו אלא מקרא כפשוטו, דהיינו שני תמידים שהם חובת היום?

ליכא למימר הכי. שהרי כשהוא אומר "את הכבש האחד תעשה בבקר, ואת הכבש השני תעשה ביו הערביים", הרי חובת היום כבר אמור. הא מה אני מקיים "שנים ליום"? - על כרחך, משמעו הוא "נגד היום".

הא כיצד?

תמיד של שחר היה נשחט על קרן צפונית מערבית, על הטבעת המערבית, בשורה השניה מהמזבח (9).

ותמיד של בין הערביים היה נשחט על קרן צפונית מזרחית, על הטבעת המזרחית בשורה השניה מהמזבח. [ולעיל בדברי המשנה נתבאר, מאי טעמא לא שחטו בטבעת הראשונה].

עשרה דברים שאל אלכסנדרוס מוקדון את זקני הנגב. (10)

דף לב - א

אמר להן: מהו המרחק הגדול יותר? האם המרחק מן השמים לארץ רחוק יותר, או המרחק מקצה המזרח לקצה המערב רחוק יותר (1)?

אמרו לו: המרחק ממזרח למערב רחוק יותר ממרחק השמים לארץ!

תדע שכך הוא, שהרי כשהחמה במזרח, הכל מסתכלין בה ואין מסתנוורים, לפי שאין אורה חזק כל כך. וכן כשהחמה במערב, הכל מסתכלין בה. אבל כשהחמה באמצע הרקיע, אין הכל מסתכלין בה, מפני שאורה חזק ומזיק לעינים. ומכאן ראייה שהמרחק מקצה המזרח למערב רחוק מן המרחק שבין שמים וארץ. שכשהחמה במזרח ובמערב, הרי היא רחוקה טובא, ולכך אין אורה מרובה. אבל כשהיא בגובה הרקיע, אינה רחוקה כל כך, ולכן אורה מרובה.

ואילו חכמים אומרים: זה וזה - מרחק מזרח ממערב ומרחק שמים מארץ - שוין הן! שנאמר "כגובה שמים על הארץ גבר חסדו על יראיו". וכתוב "כרחוק מזרח ממערב הרחיק ממנו את פשעינו". ואי חד מינייהו, שמים מארץ או מזרח ממערב, נפיש מחבירו, למה לי תרווייהו שיעוריי? נכתוב רק כי ההוא שיעורא דנפיש טפיי!

ואלא הא חמה באמצע רקיע - מאי טעמא אין הכל מסתכלים בה?

לאו משום דמקרבא טפי הוא. אלא **משום דקאי** שם החמה **להדיא** [בגילוי] **ולא כסי ליה מידי**, ולכן אורה מרובה. מה שאין כן כשהיא עומדת במזרח ובמערב, הרים וגבעות שמפסיקים בינה לבינינו מכהים את אורה.

ועוד **אמר להן** אלכסנדר לזקנים: האם **שמים נבראו תחלה או הארץ** נבראה תחלה (2)?

אמרו לו: שמים נבראו תחלה. לפי שנאמר **"בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ"**. הרי שמים כתיב בתחלה (3).

עוד **אמר להן: אור נברא תחלה או חשך** נברא תחלה?

אמרו לו: מילתא דא - אין לה פתר [פתרון]!

ומקשינן: **ונימרו ליה** זקנים לאלכסנדר: **חשך נברא תחלה**, דהא **כתיב "והארץ היתה תהו ובהו, וחשך על פני תהום"**, **והדר** כתיב **"ויאמר אלהים יהי אור, ויהי אור"**. הרי דחושך כתיב קודם בקרא.

ומשנינן: אין הכי נמי, דהכי הוי. אבל לא רצו להשיבו דבר, משום **דסברי, דלמא אתי לשיולי** להו: **מה למעלה** מרקיע שעל ראשי החיות, **ומה למטה מהן. מה לפנים** מחוץ למחיצת העולם, לצד מזרח, **ומה לאחור** חוץ למחיצת העולם, לצד מערב? ולכך אמרו לו שאין להם פתרון. ומתוך כך ימנע מלשואלם עוד במעשה בראשית.

ושוב מקשינן: **אי הכי**, גם על שאלתו, **"שמים נבראו תחלה או ארץ"**, **נמי לא נימרו ליה** תשובה, כי **דלמא אתי לשיולי מה למעלה מה למטה, מה לפנים מה לאחור?** ואמאי בזה השיבו לו?

ומשנינן: **מעיקרא סבור** כי בדרך **אקראי בעלמא הוא דקא משייל**. ולכך השיבו לו. אך **כיון דחזו דקמהדר ושאל, סברי, לא נימא ליה** תשובה. **דלמא אתי לשיולי מה למעלה מה למטה, מה לפנים ומה לאחור.** (4)

עוד **אמר ושאל להם: אידין** [איזה הוא] **דמתקרי חכים?**

אמרו ליה: איזה חכם - הרואה את הנולד! שמבין מלבו את העתיד לקרות ונזהר ממנו.

אמר להם: אידין מתקרי גבור?

אמרו לו: איזהו גבור - הכובש את יצרו! שבא לידי עבירה, ונמלט ממנה.

אמר להן: אידין מתקרי עשיר?

אמרו לו: איזהו עשיר - השמח בחלקו! במה שנותן לו הקדוש ברוך הוא (5).

אמר להן: מה יעביד איניש, ועל ידי כך יחיה?

אמרו לו: אם רוצה לחיות **ימית את עצמו!** כלומר, ישפיל את עצמו. וירחמו עליו הבריות. ומתוך כך יחיה שנים רבות (6).

אמר להן: מה יעביד איניש ועל ידי כך ימות?

אמרו לו: אם רוצה למות, **יחיה את עצמו!** כלומר, יגביה וירומם את עצמו. ועל ידי כך יקנאו בו הבריות, ויתנו בו עין רעה. ומתוך כך ימות.

אמר להן: מה יעביד איניש, ועל ידי כך יתקבל על ברייתא [יהיה מקובל על הבריות]?

אמרו לו: יסני [ישנא] ויתרחק **ממלכו** [מלכים] **ומשלטון** [שלטון], ועל ידי כך יאהבו אותו הבריות, ויתקבלו דבריו על ידם. אבל אדם הרגיל לדבר עם מלכים ושרים, מקנאים בו הבריות, ושונאים אותו ואת מעשיו.

אמר להו אלכסנדרוס: חכמה **דידי טבא** מחכמה **דידכו**. שאני משיאו לאדם עצה יותר טובה להיות מקובל על הבריות.

ואיזו היא? - **ירחם** [יאהב] **למלכו ולשלטון**, ויתקרב אליהם. **ויעביד טיבו עם בני אינשא**, בכך שידבר עם המלך שלא יכביד עולו עליהם. ומתוך כך יכבדוהו הבריות ויאהבוהו.

עוד **אמר להן:** היכן עדיף להתגורר? האם **בימא** [ביים] **יאי למידר**, או **ביבשתא יאי למידר?**

אמרו ליה: **ביבשתא יאי למידר!** והראיה, **דהא כל נחותי ימא** [יורדי הים], **לא מיתבא דעתיהון** [לא מתיישבת דעתם] **עד דסלקין ליבשתא.**

אמר להן: אידין מנכון [מי מכם] **חכים יתיר** מהאחרים?

אמרו לו: כולנא כחדא שוויין בחכמתנו! דהא כל מילתא דאמרת ושאלת לנא, בדעתא חד פתרנא לך, וכולנו הסכמנו לאותו פתרון.

אמר להן: מה דין אתריסתון לקבלי? מה זה שאתם היהודים עומדים ומתריסים נגדנו, ואינכם מקבלים את דתנו. ["אתריסתון" - לשון תריס ומגן]. הרי אנחנו רבים מכם, ואתם משועבדים תחתינו. ומכאן ראייה שדתנו היא דת האמת.

אמרו ליה: זו אינה ראייה. שהרי רואים אנו בכל יום, דסטנא [שטן] נצח! והוא מטעה את בני האדם. ולפיכך אין תימה במה שאנו תחתכם.

אמר להן: שוטים אתם בכך שמחזיקים אתם בדתכם. שהרי אם ארצה, קטילנא יתכון בגזירת מלכין! שהרי אני מלך. ובידי לבקש משאר המלכים שהם אוהבי, שיתנו לי רשות להורגכם.

אמרו ליה: אמת דשלטון ביד מלכא, ובידך לעשות בנו מה שתרצה. אבל הרי הבטחתנו שלא תעשה עמנו רעה. ולא יאי למלכא לדבר כזב, ולהפר את הבטחתנו.

מיד אלביש אלכסנדרוס יתהון [את הזקנים] לבושין דארגוון [ארגמן], ושדי מניכא דדהבא [רביד זהב] על צואריהון.

אמר להם: בעינא דאיזל [רצוני לילך] למדינת אפריקי.

אמרו ליה: לא מצית אזלת להתם. משום דפסקי באמצע הדרך, הרי חשך שיש בהם חשך ביום ובלילה, ואין שום אדם יכול לעבור אותם.

אמר להן: לא סגינא דלא אזלינא [אי אפשר לי שלא לילך] לשם. לפי שכבר קבעתי את עצמי לילך. אמטו הכי [ומשום כך] משיילנא לכו אלא מאי איעביד כדי שאוכל לעבור שם?

אמרו ליה: אייתי חמרי לובאי דפרשי בהברא [הבא חמורים מצריים גדולים היודעים ללכת בחשך]. ואייתי קיבורי דמתני [פקעיות של חבלים. רש"י ע"ז יז ב].

ובעברך את הרי החשך, קטר [קשור] את קצה החבל בהאי גיסא של ההרים שיש בו אור, ואת קצה החבל השני תפוס בידך, ותלך עד שתגיע לעבר השני של ההרים, ותקשרהו שם. ויועיל לך, דכי אתית בדרכך חזרה, נקטת בגוייהו [תאחז בחבלים], ותלך על פיהם עד דאתית שוב לאתרך [למקומך].

עבד אלכסנדרוס הכי, ואזל להתם. וכשהגיע למדינת אפריקי, מטא לה הוא מחווא, דכוליה נשי [נשים], ולא היו אנשים כלל באותו הכרך.

בעי אלכסנדרוס למיעבד קרבא [מלחמה] בהדייהו דאותן נשים, ולכבוש את הכרך ההוא.

אמרו ליה אותן נשים: ממה נפשך אינך כדאי להלחם עמנו. אי קטלת לן, יאמרו: נשי קטל! ולא יוסיף לך הדבר כבוד, משום שאין זו גבורה.

ואי אן קטילנא לך, יאמרו: כמה גרוע הוא מלך זה, דמלכא דקטלוהו נשי הוא!

אמר להן: אייתו לי נהמא! אייתו ליה נהמא דדהבא, אפתורא דדהבא [הביאו לו לחם מזהב, מונח על שלחן זהב].

דף לב - ב

אמר להו: מי אכלי אינשי נהמא דדהבא, וכי כן הוא המנהג כאן?

אמרו ליה: אין זה ממנהגנו לאכול לחם של זהב. אלא הבאנוהו לפניך, משום שלפלא היה בעינינו - אי נהמא בעית, וזה כל מבוקשך - וכי לא הוה לך באתרך נהמא למיכל, דבשביל זה, שקלית ואתית עד להכא? ולכך נתנו לך לחם זהב. משום שסברנו שבאת בגלל הכסף והזהב שבכאן.

כי נפיק ואתי מהעיר ההיא, כתב אבבא דמחווא [על שערי העיר]: אנא אלכסנדרוס מוקדון הויתי שטייא [שוטה], עד דאתיתי למדינת אפריקי, לכרך דכולו נשיא. ויליפת עצה מן נשיא [שלמדוני חכמה]!

כי שקיל אלכסנדרוס ואתי בדרכו, יתיב אההוא מעיינא, וקא אכיל נהמא. הו בידיה גולדני דמלחא [דגים מלוחים]. בהדי דמחוורי להו [בזמן שרחץ אותם במי המעיין] להסיר את מליחותם, נפל בהו ריחא טבא.

[ואית דגרסי: נפל בהו רוחא. שקמו לתחיה].

אמר אלכסנדרוס: שמע מינה, האי עינא [מעייין], מגן עדן אתי!

איכא דאמרי: משנודע לו כן, שקל מהנהו מיא וטרא באפיה [רחץ בהם פניו].

ואיכא דאמרי: אידלי כוליה [הלך לכל אורך המעיין], **עד דמטא לפתחא דגן**
עדן. רמא קלא [הרים קולו] ואמר: **פתחו לי בבא!**

אמרו ליה: "זה השער לה" - צדיקים יבואו בו!" ואין לכל אדם רשות ליכנס כאן.

אמר להון: אנא נמי מלכא. אנא מיחשב חשיבנא. ואם אינכם רוצים לפתוח לי
שער, לכל הפחות **הבו לי מידי** מגן עדן!

יהבו ליה גולגלתא דעיינא [גלגל העין] (1). [והמפרש גרס "גולגלתא", והיא גולגולת
הראש].

אתייה אלכסנדרוס ותקליה [שקל] **לכוליה דהבא וכספא דידיה** בכף של
מאזניים, **בהדיה** גלגל העין, שהניחה בכף השניה של המאזניים. **ולא הוה** כספו וזהבו
מתקליה [שוקלים] כמשקל גלגל העין. שהיתה היא מכריעה את כף המאזניים.

אמר להו אלכסנדרוס לרבנן: מאי האי מילתא, שאיני יכול למצוא דבר שישוה
במשקלו לגלגל עין זה?

אמרי ליה: גולגלתא דעינא דבישרא ודמא [של אנוש בשר ודם] **הוא. דלא קא**
שבע לעולם ממה שיש לו. לכן מושך משקלה כל כסף וזהב שבעולם.

וכן עינד לא שבעה, עד שהלכת מעבר להרי החושך להביא משם כסף וזהב.

אמר להו: ממאי ראייה דהכי הוא, כדברייכם?

אמרו ליה: שקלא קלילי עפרא [מעט עפר], **וכסייה** לגלגל העין שלא תוכל לראות,
ואז היא תשבע ולא תמשוך אליה משקל של שום דבר.

וכן עשה ו**לאלתר תקלא** שמיד הכריע המשקל ששם כנגדה את כף המאזניים.

והיינו **דכתיב "שאול ואבדון לא תשבענה,** ועיני אדם לא תשבענה".

תנא דבי אליהו: גיהנם למעלה מן הרקיע! שהוא בא מזיעתן של חיות שברקיע.

ויש אומרים: גיהנם הוא **לאחורי הרי חשך!** כדכתיב "הנה החשך יכסה ארץ, וערפל
לאומים" (2).

תנא דבי רבי חייא: כל העוסק בתורה בלילה - שכינה כנגדו! שנאמר
"קומי רוני בלילה לראש אשמורות, שפכי כמים לבך נכח פני ה'". שאם
תקומי ותרוני בלילה בעסק התורה, יהיה לבך נכח פני ה' (3).

אמר רבי אלעזר בן עזריה: תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם! שנאמר
"וכל בניך לימודי ה', ורב שלום בניך". אל תיקרי "בניך", אלא "בוניך".
דהיינו תלמידי חכמים. וכתוב בתריה, "שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול".
מכאן שהם מרבים שלום בעולם.

הדרן עלך פרק לא היו כופתין

פרק חמישי - אמר להם הממונה

מתניתין:

א. אמר להם הממונה על סדר עבודת היום, לכהני בית האב שבאו ללשכת הגזית:
ברכו ברכה אחת מברכות קריאת שמע!

[ופליגי בה במסכת ברכות יא ב: לחד מאן דאמר ברכת "יוצר אור" אמרו. ולחד מאן
דאמר ברכת "אהבה רבה" אמרו. משום שעדיין לא מטי זימנא דיוצר אור. שעדיין לא
הגיע נץ החמה].

והם ברכו ברכה זו, ואחר כך **קראו** את **עשרת הדברות** שהם עיקר התורה
[ברטנורה] (4). ואת ג' הפרשיות של קריאת שמע, (5) פרשת שמע, פרשת והיה אם
שמוע, ופרשת **ויאמר**.

ולא היה להם פנאי להתפלל את כל תפלת שמונה עשרה, אלא **ברכו שלש ברכות** בלבד,
והן:

א. ברכת **אמת ויציב** [שבסופה ברכת "גאל ישראל"].

ב. וברכת **עבודה** [תפלת "רצה"], בשביל שיהיה קרבנם לריח ניחוח. וחותרים בה "שאותך לבדך ביראה נעבוד".

ג. **וברכת כהנים** ["אלוהינו ואלהי אבותינו ברכנו בברכה המשולשת בתורה"]. ואין זו ברכת הכהנים שברכו את העם, שהרי היא היתה לאחר גמר העבודה. אלא היו מתפללים עתה על נשיאת הכפיים שיעשו לאחר מכן. שיסכים הקדוש ברוך הוא לברך את ישראל על ידם. ומדלגים את פסוקי הברכות ומסיימים בשים שלום (6).

ובשבת היו **מוסיפין** עוד **ברכה אחת למשמר היוצא!** שבשבת היו מתחלפים משמרות הכהונה. המשמר שעבד במשך כל השבוע, היה מסיים את עבודתו לאחר עבודת הבוקר, ואחריו נכנס המשמר הבא. והמשמר היוצא מברך את המשמר הנכנס: מי ששיכן את שמו בבית זה, הוא ישכן ביניכם אהבה ואחוה ושלוש וריעות!

אמר להם הממונה: הכהנים **החדשים לקטורת** [שעדיין לא זכו מעולם בהקטרתה] - **בואו והפיסו** לזכות בהקטרתה! שלפי שהקטורת מעשירה את מי שמקטירה. כדכתיב בבני אהרן "שימו קטורה באפך - ברך ה' חילו". ולכך היו מחזרים כל פעם אחר כהנים חדשים, בשביל שיתעשרו כולם.

הפיסו, **וזכה בפיס מי שזכה.**

אחר כך **אמר להם: חדשים עם ישנים** [בין כהנים שכבר זכו בהעלאת אברים, ובין שעדיין לא זכו בה], כולכם **בואו והפיסו**, לקבוע **מי מעלה אברים מן הכבש למזבח!**

רבי אליעזר בן יעקב אומר: לא היו מפיסין בדבר זה. אלא אותו הכהן המעלה את האברים מן השלחנות **לכבש, הוא זה שמעלה אותן על גב המזבח!** דלאו אורח ארעא הוא להתחיל בהעלאה, ולהניח לאחר לגומרה. יומא כ"ו.

ונתחלקו האברים בין תשעה כהנים. וכל כהן העלה את האבר שזכה בו, כמבואר בפרק הקודם (7).

[וביומא כ"ד: נחלקו אמוראים בביאור מתניתין. ולרב נחמן, הכי פירושא דמתניתין]: בבגדי חול היו מפיסין. ואותם כהנים שזכו בפיס, הוצרכו עכשיו ללבוש בגדי כהונה לצורך העבודה.

מסרים את אותם הכהנים, **לחזנים** [שמשים] שהיו ממונים להלביש את הכהנים. והיו הכהנים פושטים את מכנסי החול שלהם, ולובשים מכנסי קודש. שהם קודמין לכל הבגדים, כדכתיב "ומכנסי בד יהיו על בשרו".

ואחר כך היו החזנים **מפשיטין אותם** את הכהנים, **את שאר בגדיהם** של חול. **ולא היו מניחין** [משאירים] החזנים **עליהם** בגד כל שהוא **אלא** [חוץ מאשר] **מכנסיים** של קודש **בלבד**, שכבר לבשום קודם לכן. ואחר כך שהפשיטו מהם את בגדי החול היו מלבישים אותם את בגדי הקודש (8).

וחלונות [תאים] **היו שם** בלשכת הגזית, בתוך החומה. **וכתוב עליהם תשמיש הכלים!** שכל חלון היה מיועד לבגד אחר, וכתבו עליו את שם הבגד הנתון בו.

מי שזכה בקטרת, היה נוטל את הכף המיוחדת לכך. ואותה **הכף דומה לתרקב** [כלי המחזיק ג' קבין, נוטריקון של "תרי" ועוד "קב"] **גדול של זהב**, והיא **מחזקת שלשה קבין**.

דף לג - א

והבזך [כף קטנה] שבו הושמה הקטרת, **היה נתון בתוכו** של הכף הגדול, **כשהוא** [הבזך] **מלא וגדוש קטרת**. והניחוהו בתוך הכף הגדולה (1), בשביל שגדוש הוא בקטרת. ואם ישפך ממנה תוך כדי הליכתו, יפול לתוך הכף הגדולה.

וכסוי היה לו לכף. **וכמין מטולטלת** [טבעת] **היה עליו** [על הכיסוי (2)] **מלמעלן**, שבה היה מטלטל ומסיר את הכיסוי.

לצורך הקטרת הקטורת, היה צריך להכניס עמה להיכל מחתה מלאה בגחלים.

מי שזכה (3) **לחתות גחלים אלו במחתה, נטל את מחתת הכסף**, [המחזקת ד' קבין] **ועלה לראש המזבח החיצון. ופינה את הגחלים החיצוניים שהן כבויים אילך ואילך**, עד שהגיע לפנימיים, שלוחשים מעבר לעבר, **וחתה מהן ארבעה קבין גחלים**.

ירד מן המזבח, **ועירן לגחלים** ממחתת הכסף **לתוך** מחתה **של זהב** המחזקת שלשה קבין. ומתחילה לא חתה במחתה של זהב לפי שהיא מתחסרת מחמת חום האש. והתורה חסה על ממונן של ישראל.

ותוך כדי העירו, **נתפזר ממנו** הצידה, לצידי מחתת הזהב **כקב גחלים**, ונותרו במחתת הזהב כג' קבים של גחלים לצורך הקטרת.

והיה מכבדן לגחלים שנתפזרו (4) **לאמת** המים שהיתה עוברת בעזרה (5).

ובשבת, שאסור לעשות כן משום כיבוי, [ואף דהיא מלאכה שאין צריכה לגופה, אסורה משום שבות], **היה כופה עליהן פסכתו** כדי שלא יכוו רגלי הכהנים בגחלים.

והפסכתו היתה כלי גדול, ומחזקת בתוכה לתך [חצי כור]. **ושתי שרשרות היו בה**. שרשרת אחת, שהוא [הכהן] היה מושך בה כשהיא מלאה באפר המזבח, כשיורד עמה מעל המזבח. ושרשרת אחת, שהוא [הכהן השני] שהולך עמו **אוחז בה מלמעלן, בשביל שלא תתגלגל!** לפי שלא היתה שטוחה בתחתיתה, אלא עשויה כמין יורה.

ולשלושה דברים היתה הפסכתו משמשת:

כופין אותה על גבי גחלים בשבת, כאמור.

וכופין אותה **על השרץ** שנמצא במקדש **בשבת!** שלא יתטמא בו אדם, ויאסר לשהות בעזרה. לפי שבשבת אי אפשר להוציאו (6), משום איסור מוקצה (7).

וכן מורידין בה את הדשן מעל גבי המזבח, להוציאו מחוץ למקדש. [וכבר נתבאר בפרק שני פרטי הוצאת הדשן].

כאשר הכהנים שזכו בקטרת ובמחתה הגיעו בין האולם למזבח, נטל אחד הכהנים את המגרפה [כלי שבמקדש, ואינה אותה מגרפה שגרפו בה את הדשן, וגם לא כלי הנגינה הקרוי "מגרפה". תוספות יום טוב], וזורקה בין האולם למזבח בשביל שתשמיע קול בנפילתה, ויבואו כל הכהנים להשתחוות בעזרה לאחר הקטרת הקטורת.

והיתה המגרפה משמיעה קול גדול, עד שאין אדם שומע את קול חברו בירושלים, מקול המגרפה.

ולשלושה דברים היתה משמשת מגרפה זו:

א. שכל כהן ששומע את קולה, יודע שאחיו הכהנים נכנסים להשתחוות בגמר עבודת הקטורת, והוא רץ ובא ומשתחוה עמהם.

ב. ובן לוי, כשהוא שומע את קולה, הוא יודע שאחיו הלויים נכנסים לדבר בשיר בשעת ניסוך היין, והוא רץ ובא ומצטרף עמהם.

ג. וראש המעמד של אותו שבוע [שכנגד כל משמרת כהנים היה בבית המקדש מעמד של ישראל. ומיהו ברא"ש כתב "ראש בית אב"], כשהיה שומע את קולה, היה מעמיד את כל הכהנים הטמאים של אותו בית אב שעתה הוא יום עבודתו, בשער המזרח

של עזרת הנשים [אבל משם ולפנים אין טבולי יום רשאין ליכנס. תוספות, פסחים פ"ב].
בשביל שידעו הכל שאינם עובדים מפני טומאתם, ולא יחשדום שבמזיד אינם עובדים,
לפי שאינם רוצים לבטל ממלאכתם. [או בכדי לביישם, על שלא נזהרו מליטמא. ופלוגתא
היא בפסחים פ"ב. (8)].

הדרן עלך פרק אמר להם הממונה

פרק שישי - החלו עולים

מתניתין:

א. החלו [הכהנים הנושאים את הקטורת והמחתה] עולים במעלות האולם בדרכם
להיכל.

מי שזכה בדישון המזבח הפנימי והמנורה היו מקדימים לפנייהם של אלו,
להכנס להיכל.

מי שזכה בדישון מזבח הפנימי, וכבר דישנו קודם לכן, נכנס עתה ונטל את
הטני שבתוכו שם קודם את דשן המזבח, מרצפת ההיכל. והשתחוה! שבגמר העבודה
היה משתחוה, כעבד שמשמש את רבו, שנוטל רשות ויוצא. ויצא מההיכל.

מי שזכה בדישון המנורה, וכבר היטיב חמשה נרות קודם זריקת התמיד, נכנס
עתה להיטיב את שני הנרות הנותרים. [שדם התמיד מפסיק בין הטבת חמש נרות לשני
נרות, כאמור לעיל].

אם מצא את שתי הנרות המזרחיים דולקין, מכבה ומדשן [מסיר את הפתילה
והשמן ומקנחו, ונותן בו פתילה ושמן חדשים] את הנר המזרחי [הקיצוני ממזרח],
ומניח את המערבי [השני ממזרח] דולק (9). לפי שממנו היה מדליק בין הערביים

את שאר הנרות שבמנורה. ועליו נאמר, "להעלות נר תמיד". שהיה נותן בו שמן כמידת שאר הנרות, ואפילו הכי היה דולק עד הערב. ועדות הוא שהשכינה שורה בישראל.

ואף ד"נרות" כתיב, ואין הטבת נרות פחות משנים - בכל זאת היו מניחים אותו דולק בלא דישון, בשביל לפרסם הנס.

אלא שנס זה היה בזמן שמעון הצדיק. אבל לאחר שמת, היה כבה לפעמים בבוקר, כשאר הנרות. ובאותו זמן שלא התרחש הנס - אם **מצאו** לנר המערבי **שכבה** (10), **מדשנו** גם כן, **ומדליקו ממזבח העולה** (11)! בשביל שיהיה מוכן לערב להדליק ממנו את המנורה כולה (12).

וכשגמר את הטבת הנרות, **נטל את הכוז** שלתוכו נתן את דשן המנורה, **מהמעלה השניה** שבאבן שלפני המנורה [ששם היה מונח מקודם, מעת שגמר להיטיב את חמשה הנרות קודם עבודת התמיד], **והשתחוה ויצא** מן ההיכל.

ב. **מי שזכה בהבאת המחתה** של הגחלים לצורך הקטורת, **צבר** [ערס] **את הגחלים על גבי המזבח הפנימי, ורדדן** [שטחן] **בשולי המחתה** שבידו, על גבי המזבח, בשביל שיתפזרו על מקום רחב, ועל ידי כך תמהר הקטרת להשרף ויתמעט עשנה. **והשתחוה ויצא**.

ג. **מי שזכה בקטרת, היה נוטל את הבזך** שבו הקטרת, **מתוך הכף** שהיה נתון בה. **ונותנו לאוהבו או לקרובו**, שנכנס עמו להיכל לסייעו בכך. והיה אוהבו מערה מן הבזך לתוך חופניו של המקטיר. ואם **נתפזר ממנו** [מהקטורת] **לתוכו** של הכף, אף את זה היה **נותנו לו** אוהבו **בתוך חפניו**. ולפי שלא הקטיר מימיו [שהרי לא היה כהן שונה בקטורת, כאמור], היו **מלמדים אותו: הוי זהיר** כשאתה מפזר את הקטורת, **שלא תתחיל** לפזרה על הגחלים **שמלפניך**. אלא התחל מהצד המרוחק, ומשם החזר את ידיך תוך כדי פיזור הקטורת, עד שתסיים בגחלים הקרובים אליך. בשביל **שלא תכווה!** שאם תתחיל לפזר מהצד הקרוב אליך, יעלה עשן הקטורת, ויכוו ידיך כשתמשיך לפזר כלפי חוץ.

התחיל מרדדן, מפזרן, לסממני הקטורת, **ויוצא** מיד מההיכל.

לא היה המקטיר מקטיר, עד שהממונה אומר לו: הקטר!

ואם היה הכהן הגדול מקטיר, היה הממונה אומר לו: אישי כהן גדול, הקטר!

וטעם הדבר הוא, משום שבשעת הקטרה אסור שיהיה שום אדם בהיכל ואף לא בין אולם למזבח. והממונה היה מזהיר את כולם שיפרשו משם. ולאחר מכן היה מצוהו על ההקטרה.

פרשו כל העם מבין האולם למזבח. ואז הקטיר את הקטורת, והשתחוה ויצא.

הדרן עלך פרק החלו עולים

פרק שביעי - בזמן שכהן גדול

דף לג - ב

מתניתין:

א. **בזמן שכהן גדול נכנס להשתחוות** (1) בהיכל לאחר הקטרת הקטורת, **שלשה** כהנים היו **אוחזין בו**. אחד בימינו, ואחד בשמאלו, ואחד באבנים טובות שבחשן! [רא"ש. וברמב"ם איתא, באבני השהם שבכתפות האפוד].

וכיון ששמע הממונה את קול רגליו של כהן גדול [על ידי פעמוני הזהב שבמעיל], **כשהוא יוצא** מן ההיכל כשגמר להשתחוות, **הגביה לו את הפרוכת** שלפני פתח ההיכל.

שהיתה הפרוכת פרוסה על הפתח, בזמן שהיה כהן גדול נכנס להיכל. משום שכבוד הוא לכהן גדול להצניע אחריו, בשעה שהוא מתייחד עם קונו. [תוספות יום טוב. ויש מפרשים דקאי על פרוכת האולם].

וקודם **נכנס** כהן גדול **והשתחוה ויצא**. ואחר כך **נכנסו אחיו הכהנים, והשתחוו ויצאו**.

ב. **באו** שלשת הכהנים שעסקו בעבודת הקטרת [המקטיר, הזוכה במחתה, והמחזיק בכף], **ועמדו על מעלות האולם** היורדות לעזרה.

עמדו השנים הראשונים [שזכו בדישון המזבח הפנימי והמנורה], על מעלות האולם, **לדרום** אותם שלשת **אחיהם הכהנים** שנעמדו שם עכשיו בצד צפון. שהצפון חשוב יותר, ששם נשחטים קדשי קדשים, הלכך, שם עמדו מקטירי הקטורת שהיא העבודה היותר חשובה. [רא"ש].

וחמשה כלים בידם של חמשת כהנים אלו:

הטני ביד אחד - זה שדישן מזבח הפנימי.

והכוז ביד אחד - זה שדישן את המנורה.

והמחתה ביד אחד - זה שהכניס את הגחלים לצורך הקטורת.

והבזך ביד אחד - זה שהקטיר את הקטרת.

והכף וכיסויו ביד אחד - המסייע למקטיר.

ומשם **ברכו את העם ברכה אחת!** שאת כל שלשת הפסוקים שבברכת כהנים היו אומרים יחד. לפי שאין עונין אמן במקדש.

ואף שהיו עונים במקדש לאחר הברכות "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", אבל בברכת כהנים לא ענו כן, משום שאינה כי אם לברך את ישראל.

אלא שבמדינה אומרים אותה, את ברכת הכהנים, בג' **ברכות**. לפי שמפסיקין בין פסוק לפסוק בעניית אמן. אבל **במקדש** שאין מפסיקין, אמרוה **בברכה אחת**.

ועוד חלוקה ברכת כהנים של מקדש, **שבמקדש היו אומרים את השם ככתבו**, ביו"ד ה"א וי"ו ה"א. **ובמדינה** אומרים אותו **בכינויו**, באל"ף דל"ת נו"ן יו"ד.

וכן, **במדינה**, כשהכהנים מברכים את העם, הריהם **נושאים את ידיהם כנגד כתפיהם**, ותו לא. ובמקדש היו נושאים את ידיהם **על גבי** [מעל] **ראשיהן!** לפי ששכינה שורה למעלה מקשרי אצבעותיהם.

וכן עשו כל הכהנים שבמקדש, **חוץ מכהן גדול, שאין הוא מגביה את ידיו למעלה מן הציץ!** שמפני שכתוב בו שם המפורש, אין ראוי שיגביה ידיו למעלה ממנו.

רבי יהודה אומר: אף כהן גדול מגביה את ידיו למעלה מן הציץ! שנאמר "וישא אהרן את ידיו אל העם, ויברכם". ולשון "נשיאה", משמע למעלה מהראש.

ג. כהן גדול עובד במקדש כל עבודה שהוא רוצה בה, בלא פיס.

ובזמן שכהן גדול רוצה להקטיר את אברי התמיד על גבי המערכה, היה עולה בכבש, והסגן עולה בימינו. וכשהגיע הכהן גדול **למחצית הכבש**, וכבר נתייגע בעליה, **אחז הסגן בימינו, והעלהו לראש הכבש.**

ותשעת הכהנים שזכו באברי התמיד, עמדו על הכבש, זה אחר זה, והאברים בידיהם.

והושיט לו הכהן הראשון את הראש והרגל. וסמך עליהן הכהן הגדול [ואין זו סמיכה דקרבנות, דהיא אינה אלא בחיי הקרבן, אלא דרך חשיבות היא, להראות שעבודת כהן גדול חשובה. מנחות ס"ב:], **וזרקן למערכה.**

אחר כך **הושיט הכהן השני לראשון את שתי הידיים של התמיד, והראשון נותן לכהן גדול.** שכן הוא דרך כבוד לכהן גדול, שיקבל את כל האברים מידו של כהן אחד.

וסמך עליהן וזרקן. ונשמט השני משם והלך לו.

וכך היו כל הכהנים מושיטין לו לראשון את שאר כל האברים שבידיהם, והוא נותן לכהן גדול, **והוא סומך עליהן וזרקן** על גבי המערכה.

ובזמן שהוא רוצה, הוא סומך עליהם על האברים, והכהנים האחרים שזכו בהם זורקין אותם למערכה.

וכשהוא גומר להקטיר, **בא לו הכהן גדול להקיף את המזבח** לצורך ניסוך היין שהוא לאחר הקטרה.

מהיכן הוא מתחיל את הקפתו? - מקרן דרומית מזרחית! שהרי הכבש עומד לדרומו של מזבח. וכשמגיע לראש המזבח, פונה לימין [שכל פינות שאתה פונה לא יהיו לימין], ונמצא פוגע בקרן דרומית מזרחית תחלה. וממנה ממשיך לקרן **מזרחית צפונית.** וממנה לקרן **צפונית מערבית.** וממנה **למערבית דרומית,** ששם היו הספלים שלתוכם ניסכו את היין.

ורק כהן גדול שרצה לנסך היה מקיף כך, משום שלא החזיק את היין בידיו עד שהגיע למקום הניסוך. ושם, זה שזכה בניסוך הושיט לכהן הגדול את היין. אבל בזמן שהכהן שזכה בפייס היה מנסך בעצמו, לא היה מקיף מימין. דבכך היה היין מתעשן מעשן המערכה, בהליכתו סביבה. ויין מעושן פסול לנסכים. אלא מיד בעלייתו למזבח היה פונה לשמאלו לקרן דרומית מערבית, ומנסך שם. [זבחים ס"ג.] וכן זה שהושיט לכהן גדול את היין לניסוך, פנה לשמאל ונתנו לו. [רא"ש]

נתנו לו לכהן גדול **יין לנסך!** שאותו כהן שזכה בהעלאת היין למזבח, פנה לשמאלו, והושיט לו את היין.

הסוגיא שלפנינו איירי בכל כהן שמנסך, ולא דוקא בניסוך של כהן גדול.

והסגן עומד על הקרן של המזבח, והסודרים [הדגלים] **בידו**, להניף בהם בשעת הניסוך.

ושני כהנים עומדים על שלחן החלבים, שבו היו נותנין את חלבי הקרבנות קודם הקטרתם. וגבוה היה מכל השלחנות שבעזרה. **ושתי חצוצרות בידם**. וכשראו את הסגן עומד על הקרן, **תקעו והריעו ותקעו**, בשביל להודיע למנגנים, ששימו לבם לסודרים שבידי הסגן, לראותם כשיונפו.

אחר כך ירדו שני התוקעים משם, **ובאו ועמדו אצל בן ארזא** הממונה על השיר. **אחד עמד מימינו ואחד משמאלו**.

שחה [התכופף] הכהן **לנסך** את היין, **והניף אז הסגן בסודרים**. וזה היה האות להתחיל בשיר. לפי ש"אין אומרים שירה אלא על היין!"

והקיש בן ארזא בצלצל [כלי נגינה], **ודברו הלויים בשיר**. והשיר היה מורכב משלשה פרקים. וכשהגיעו הלויים לסוף **פרק (2)**, **תקעו** הכהנים בחצוצרות, תקיעה תרועה ותקיעה. **והשתחוו העם** שבעזרה.

על כל פרק תקעו תקיעה תרועה ותקיעה, ועל כל תקיעה השתחוו השתחויה.

זהו סדר התמיד לעבודת בית אלוהינו.

יהי רצון שיבנה במהרה בימינו אמן!

ד. השיר שהיו הלויים אומרים בבית המקדש.

ביום הראשון היו אומרים: "לה' הארץ ומלואה, תבל ויושבי בה!"

על שם שיום זה הוא תחלת מעשה בראשית, וביום זה קנה עולמו, וצופה ושליט בעולמו
[ראש השנה ל"א].

[הגר"א בשם הזוהר ביאר שהשירה בכל יום מתייחסת ל"יומו" של הקדוש ברוך הוא
בעולם שברא, שהוא אלף שנה, ועל כל אלף שנים נאמרה שירה נפרדת. עיין הערה 3].

בשני היו אומרים: "גדול ה' ומהולל מאד, בעיר אלוהינו הר קדשו"! על
שם שאז חלק מעשיו, שנחלקו המים העליונים מהמים התחתונים, ומלך עליהם, ונתעלה
וישב על כסא כבודו [שם].

בשלישי היו אומרים: "אלהים נצב בעדת א-ל בקרב אלהים ישפוט"! על
שם שאז גילה תבל [במאמר "יקוו המים"] בחכמתו, והכין הכל לעבודתו. [שם].

ברביעי היו אומרים: "אל נקמות ה', אל נקמות הופיע"! על שם החמה
והלבנה שנבראו ביום זה, שעתיד להפרע מעובדיהן [שם].

בחמישי היו אומרים: "הרנינו לאלהים עוזנו, הריעו לאלקי יעקב"! על שם
שנבראו אז עופות ודגים, לשבח את שמו [שם].

בששי היו אומרים: "ה' מלך גאות לבש, לבש ה' עז התאזר"! על שם שאז
נגמרה מלאכתו, ומלך עליהם.

בשבת היו אומרים: "מזמור שיר ליום השבת"! שהוא **מזמור שיר לעתיד
לבא, ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים!**

שיום של הקדוש ברוך הוא הוא אלף שנים כדכתיב "כי אלף שנים בעיניך, כיום אתמול
כי יעבור". ויום השבת הוא כנגד האלף השביעי. ושית אלפי שנים קיימא עלמא, וחד
[באלף השביעי] חרוב. (3) ואז יתקיים "ונשגב ה' לבדו ביום ההוא". לכך אומרים מזמור
זה בשבת (4).

הדרן עלך פרק בזמן שכהן גדול וסליקא לה מסכת תמיד